

Sociionomen

EN TIDNING FRÅN AKADEMIKERFÖRBUNDET SSR

TENDENS: VAD HÄNDER MED ADOPTIONERNA?

#6
2025

VERKTYG

Så har Malmö minskat våldet på LSS-boenden

TEMA – PSYKOTERAPI

Att möta skam i den terapeutiska relationen

“Det finns så mycket klokskap och erfarenhet som aldrig kommer fram. Det gör mig så ledsen.”

Freddot Carlsson Andersson
vill bidra till ett mindre neurotypiskt arbetsliv.

“NPF BLIR MIN
ENDA MERIT”

Har du kompetens inom socialt arbete? Vill du ha en arbetsplats där Engagemang, Ansvar och Glädje är i fokus?

På Humana har vi en bra anledning att stiga upp och gå till jobbet varje dag. Vi är hängivna uppgiften att ge så många människor som möjligt ett bra liv. Våra medarbetare är våra hjältar, det är därför viktigt för oss att bidra till deras utveckling och välmående. Tillsammans kan vi hjälpa andra och göra skillnad.

Vill du vara med och göra skillnad? Jobba hos oss!

Se alla lediga jobb och läs mer. Skanna QR-koden.

Stoppa undan skämskudden

Första gången jag hörde ordet skämsköljning var för några år sedan. Det är ett så bra ord. Alla har nog både en och två stunder i bakhuvudet då vägen av skam svept över oss – då pulsen gått upp, kinderna hettat och man hade gjort vad som helst för att få låna Harry Potters osynlighetsmantel.

FÖR MIG HAR särskilt en sådan situation etsat sig fast, trots att den inträffade för ungefär 30 år sedan. Utan att gå in på detaljer så kan jag berätta att det i scenen som utspelade sig ingick en delegation affärsmän från Japan på företagsbesök, en ung receptionist (dvs. jag) och en total kulturkrock. Hierarkier och hälsningsritualer ser, som ni vet, väldigt olika ut.

Egentligen är det en trivial och obetydlig händelse som ligger långt tillbaka i tiden, men skam är en stark känsla och än i dag kan jag känna hur den där och då sköljde över mig. Och det är lite av skammens natur – den har en förmåga att etsa sig fast och gräva sig djupare och djupare ner i vår inre värld. Där kan den få fäste och med psykoterapeuten och prästen Olle Larssons ord förvandlas till ”ett gift för själen”.

NÄR SKAMMEN BLIR tillräckligt stark får den oss att krympa. Den påverkar hur vi ser på oss själva, vårt värde och vilka vi är i relation till andra. Skamkänslor kan också slå sig in som en kil i parrelationen och stå i vägen för en djupare kontakt och intimitet. Forskningen har dessutom visat att skam är ett centralt element vid ett flertal olika diagnoser och trauman, och ofta föregår självmord. Det finns med andra ord all anledning att prata mer om skam. Och det gör vi i det här numrets stora psykoterapitema om hur du kan hjälpa klienter att bli kvitt skammen.

DESSUTOM ÄR JAG glad att kunna presentera en av våra fyra nya återkommande krönikörer Suzann Larsdotter. Håll utkik på socionomen.se så får du snart veta vilka de andra tre är.

Trevlig läsning!

Annika Sjöberg
Chefredaktör

Socionomen

Socionomen är Sveriges ledande oberoende tidskrift för kvalificerat socialt arbete och psykoterapi. Den är prenumererad och utkommer med åtta nummer per år. Ägare är Akademikerförbundet SSR. Tidskriften Socionomen, A4, Bondegatan 21, 116 33 Stockholm
Besök: Bondegatan 21

Socionomen ansvarar ej för inskickat material som inte är beställt.

**CHEFREDAKTÖR
& ANSVARIG UTGIVARE**

Annika Sjöberg
0706-58 88 95
annika@socionomen.se

DIGITAL REDAKTÖR

Helle Kikerpuu
helle@a4.se

ART DIRECTOR

Louise Bååth
louise@a4.se

SKRIBENTER

Annika Clemens
Karin Herou
Anna Fredriksson
Jennie Aquilonius
Karin Persson
Tim Andersson
Tommy Johansson
Viktoria Myrén
Fredrik Söderlund

REDAKTIONSRÅD

Socionomen har två redaktionsråd, ett bestående av forskare och ett med yrkesverksamma socionomer. Mer information finns på socionomen.se.

FOTO OMSLAG

Margareta Bloom Sandebäck

PRODUKTION

A4 Text & Form

SOCIONOMEN.SE

Nyheter och fördjupning om
socialt arbete och psykoterapi

PRENUMERATION

Akademikerförbundet SSR
08-617 44 00, knappval 5
prenumeration@akademssr.se
Prisuppgifter och info finns på
socionomen.se/prenumerera/

ANNONSBOKNING

AdSales Group AB
Urban Sandström
urban@adsales.se
0706-15 85 15
Utgivningsplan på
socionomen.se/annonsera/

TRYCKERI

Norra Skåne Offset,
ISO 14001- och
ISO 9001-certifikat.
Socionomen finns även som
taltidning. Kontakta redaktionen
för information.

Akademikerförbundet SSR

06 I KORTHET

Aktuellt: Stockholm inför snabbspår till psykiatrin för avhoppare från kriminella gäng.

12 ADOPTIONERNAS FRAMTID

Tendens: Efter förslaget att stoppa internationell adoption – detta gäller tills vidare.

16 SKAMMENS KRAFT

Tema: Skamkänslor återkommer vid många olika diagnoser. Så kan du möta den i terapirummet.

28 FREDDOT CARLSSON ANDERSSON

Mötet: Journalisten och författaren om synen på personer med NPF, särskilt på arbetsmarknaden.

FOTO: MARGARETA BLOOM SANDBÄCK

Freddot Carlsson Andersson vill bredda bilden av NPF.

Psykoterapeuten Lina Skantze får skamkänslor att läka genom den terapeutiska relationen.

36 SÅ FICK MALMÖ STOPP PÅ VÅLDET PÅ LSS-BOENDEN

Verktyg: Anmälningarna om våld på LSS-boenden i Sverige har ökat flera år i rad. Men inte i Malmö. Varför?

40 SKÄRGÅRD FÖR ALLA

Bildreportage: För tredje året i rad ordnar Stiftelsen Spinalis seglaräventyr för rullstolsburna.

47 HUR GICK DET MED JOBBEN EFTER COVID?

Forskning: Otydligt ansvar för personer som står långt ifrån arbetsmarknaden i Sverige påverkar.

DESSUTOM I SOCIONOMEN

54 DEBATT, 56 SETT, LÄST, HÖRT, 58 KRÖNIKA

FOTO: JOHAN STRINDBERG

Aktuellt

TEXT: ANNIKA CLEMENS FOTO: GETTY IMAGES

Ny lag gör det brottsligt att förolämpa socialsekreterare

HOT OCH VÅLD. Hot och förolämpningar mot tjänstemän riskerar att leda till felaktiga beslut. Nu skärps lagen och ett nytt brott införs.

Fram till 1976 fanns en lag som gjorde det brottsligt att förolämpa tjänstemän. Den som gjorde sig skyldig till det som då kallades "missfirmelse mot tjänsteman" riskerade böter eller upp till sex månaders fängelse.

Nu återinförs brottet i svensk lag. Sedan i juli är det återigen brottsligt att förolämpa en tjänsteman. Bakgrunden är att offentliganställdas utsatthet för våld, hot och trakasserier har ökat. Risken finns att tjänstemän, till exempel inom socialtjänsten, inte vågar fatta korrekta beslut av rädsla för trakasserier, menar regeringen.

I den nya lagen förtydligas bestämmelsen om våld och hot mot tjänstemän och maxstraffet höjs från två till tre års fängelse. Dessutom införs alltså brottet förolämpning mot tjänsteman på nytt. Den som förolämpar en tjänsteman med syfte att påverka myndighetsutövningen eller för att hämnas för ett beslut som är fattat, kan göra sig skyldig till brottet. Straffet för den som döms är böter eller fängelse i högst sex månader.

I den nya lagen införs också ett stöd för att i vissa fall utelämna beslutsfattarens namn i skriftliga underrättelser.

 FLER NYHETER FÖLJ FLÖDET
PÅ SOCIONOMEN.SE

Bättre vård till avhoppare

GÄNGKRIMINALITET. Hotbilden är en av flera utmaningar när Region Stockholm testar en ny modell för psykiatrisk vård till avhoppare från kriminella gäng.

Många av dem som hoppar av grov organiserad brottslighet är i behov av psykiatrisk vård och beroendevård, men de har sällan några etablerade vårdkontakter sedan tidigare. Om de hänvisas till den ordinarie sjukvårdsstrukturen är risken stor att vården helt enkelt uteblir, befarrar regionen.

För att fånga upp dessa personer bättre inleder Region Stockholm ett pilotprojekt som ska erbjuda en mer samordnad vård. Avhoppare som är i behov av vård tas omhand direkt via en central ingång till specialistpsykiatri. Vården planeras individuellt och patienten erbjuds fysiska eller digitala besök.

Flera svårigheter har identifierats. Exempelvis är många avhoppare

svårmotiverade, något som ställer högre krav på vården när en individ vill lämna kriminaliteten. Omhändertagandet behöver vara både effektivt och individcentrerat, konstaterar regionen.

En annan utmaning är den hotbild som finns mot avhopparna. I de fall fysiska träffar erbjuds ska det ske inom en verksamhet med stor vana att hantera patienter med skyddsbehov och med höga krav på säkerhet. Hotbilden leder även ofta till att avhopparna behöver flytta och därmed kan vara hemmahörande i en annan region.

Målgruppen är individer i den brottsförebyggande modellen Trefas, ett samarbete med Stockholms stad, polisen och Kriminalvården som syftar till att stötta avhoppare. Pilotprojektet ska pågå i tre år och beräknas kosta 800 000 kronor per år. Ett 50-tal patienter per år ska erbjudas hjälp.

LENA SOHL

”Kvinnorna känner sig som siffror”

I sin bok *Tvätten* skildrar sociologen Lena Sohl livet för kvinnorna på det lokala tvätteriet. Det är en berättelse om arbetarklassens slit och umbäranden, om kroppar som krokmar, och om drömmar.

Förr eller senare hamnar man på tvätteriet, förklarar Lena Sohl. För henne och alla andra kvinnor som växte upp i Rimbo, ett samhälle några mil väster om Norrtälje, var arbetsplatsen aldrig riktigt något val. Det var ett löfte.

– Någon gång kommer man att jobba på tvätteriet. Det var bara så det var, säger hon.

I sin kommande bok *Tvätten*: En bok om kvinnor och klass skildrar hon livet på tvätteriet från 1960-talet fram till i dag. Det är på ett sätt en personlig skildring över den egna familjens slit, om mormodern som tvingas sluta när kroppen går sönder.

På ett annat sätt är det en högst allmängiltig berättelse över arbetarklassens villkor och utsikter, och om tider som förändras. Det handlar inte bara om tvätteribranschen, förklarar Lena Sohl, utan om alla branscher där arbetare sliter ut kroppen långt innan pension.

– Jag har försökt levandegöra det som vi inte ser bortom statistiken. Vad gör det med en människa att faktiskt veta, inte bara tro, att ens kropp inte kommer orka. Samtidigt som man kanske inte har några andra alternativ.

I dag är Lena Sohl sociolog vid Mittuniversitet och har sedan länge lämnat Rimbo. Den lokala profetian undkom hon dock inte. Det blev en sejour på tvätteriet även för henne, sommaren 1994.

Vad innebär det att jobba på ett tvätterier?

– Det sliter hårt på kroppen.

Du står på hårda golv och rör dig mycket. Många kvinnor tar så många steg att de knappt kan röra sig när de kommer hem. Det är tunga lyft, repetitivt arbete i högt tempo och stressigt.

Hur har du gått till väga i arbetet med boken?

– Den baseras framför allt på intervjuer med anställda. Sedan har jag också suttit i tidningsarkiv för att få en bild av dåtiden; vad pratade man om, vad hände, vad skrevs det om tvätteriet.

Är det något som har förvånat dig?

– Ja, att så många kvinnor beskrivit att man bara ses som en siffra. När jag följt upp det i forskningen har jag förstått att det är återkommande, oavsett vilken bransch det handlar om, att arbetare slutar känna sig som en person. I stället blir man ett anställningsnummer.

Vilka tycker du ska läsa boken?

– Alla som är intresserade av samhällsfrågor. En stor del av boken utgår ju från kvinnornas röster. Förutom exploatering och underordning så handlar mycket om deras drömmar och liv.

Tommy Johansson

”Det är återkommande att arbetare slutar känna sig som en person.”

Lena Sohl

GÖR: Sociolog, journalist och författare.

AKTUELL: Med boken *Tvätten*: En bok om kvinnor och klass.

Forskning kombineras med arbete

FORSKNING. I Dalarna får doktorander kombinera forskning med arbete ute i verksamheten. Parallellt med forskningen jobbar doktoranden halvtid i sin ordinarie anställning. Tanken är att säkerställa att forskningen studerar frågor som kommer ur behov i verksamheterna, höja kompetensen ute i verksamheterna och säkerställa att verksamheternas arbete vilar på vetenskap och beprövad erfarenhet, ett krav i nya socialtjänstlagen som trädde i kraft den 1 juli i år.

Konceptet liknar det som Forskarsko-

Johanna Åkerlund
FOTO: PRIVAT

lan för yrkesverksamma, FYS, använder. Bakom upplägget står Socialtjänstens utvecklingsverksamhet i Dalarna (SUD), en del av Högskolan i Dalarna.

I höst inleds ett nytt forskningsprojekt där doktoranden Johanna Åkerlund

ska studera förebyggande arbete för ungdomar som saknar gymnasiebehörighet. Projektet är ett av två med samma upplägg som pågår på SUD. I det andra studeras socialtjänstens hantering av barn som har utsatts för våld och sexuella övergrepp.

Ersättningen till familjehem ses över

BARN OCH UNGA. Familjehemsplaceringar är den vanligaste placeringsformen utanför det egna hemmet, enligt regeringen. Kompensation till familjehemmen varierar dock mellan olika kommuner. Därför får Socialstyrelsen i uppdrag att ge ett förslag på hur ersättningarna kan regleras nationellt.

För att kompensera den insats som görs ges i dag både ett arvode och en ersättning för omkostnader. Men det saknas en nationell reglering, och familjehem kan få olika ersättning i olika kommuner.

Socialstyrelsen får i uppdrag att dels kartlägga hur ersättningarna ser ut i olika delar av landet, dels lämna ett förslag på hur ersättningarna bör se ut framöver.

Kartläggningen ska omfatta både familjehem i kommunal regi och konsumentstödda familjehem som stötts av privata aktörer.

Senast den 1 juni nästa år ska Socialstyrelsen lämna en slutredovisning till regeringen.

” Även om syftet att förhindra att barn hamnar i kriminalitet är legitimt, vilar utredningens förslag på ett bräckligt empiriskt underlag. ”

80%

av de barn vars vårdnadshavare svarat på en enkät från Attention har någon form av ohälsa kopplad till skolsituationen. Läs rapporten på attention.se.

Peter Andersson, lektor i Socialt arbete på Stockholms universitet, i en artikel på SvD debatt den 15 aug, 2025, med anledning av utredningen "En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas" (Ds 2024:30).

Socionom dagarna 2025

25-26 november • Stockholmsmässan

Mötesplatsen för kvalificerat socialt
arbete

Häng på när landets socionomer och
yrkesverksamma inom socialt
arbete samlas för att diskutera
aktuella frågor för att göra skillnad
tillsammans!

Nu ännu fler pass att välja bland!

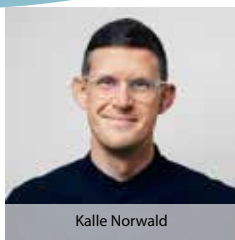
Boka din plats på
socionomdagarna.se

På plats bland talarna:

#Socionomdagarna

Camilla Waltersson Grönvall

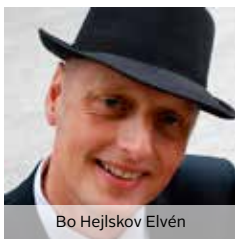
Kalle Norwald

Luay Mohageb

Katarina A Sörngård

Bo Hejlskov Elvén

Camila Salazar Atlas

Jonas Trolle

Mia Börjesson

ARRANGÖRER

ORGANISÄTOR

I SAMARBETE MED

Skåne avvecklar vårdval för Laro

I tio års tid har region Skåne haft fritt vårdval för läkemedelsassisterad rehabilitering av opioidberoende, Laro. Men modellen har mött kritik från flera håll och nu avvecklas vårdvalet.

TEXT KARIN HEROU

SKÅNE HAR, SOM enda region i landet, haft fritt vårdval för läkemedelsassisterad rehabilitering av opioidberoende, Laro. Syftet var att minska smittsamhet och dödlighet och kunna erbjuda fler en möjlighet att bli drogfria.

– Vinsten med vårdvalet har varit att alla patienter som behöver den sortens vård kan få den, utan några direkta väntetider. Tidigare hade vi en oacceptabel situation med långa väntetider för patienterna och behovet var mycket större än vi kunde möta, säger Jonas Berge, överläkare vid Beroendecentrum Malmö och docent i psykiatrisk vetenskap vid Lunds universitet.

En annan möjlig fördel för patienterna, menar han, är valfriheten. Det vill säga möjligheten att lätt kunna byta till en annan mottagning om de inte är nöjda. Men valfriheten har också varit en nackdel.

– Tyvärr har vårdvalssystemet gjort det möjligt för en del mindre seriösa aktörer att etablera sig, säger Jonas Berge.

Vissa har till exempel "lockat" med

FOTO: XXX

Jonas Berge
FOTO: PRIVAT

behandling som inte varit medicinskt säker, berättar han.

– En del privata verksamheter har erbjudit läkemedel som patienterna ofta själva vill ha, men som enligt riktlinjer inte ska kombineras med Laro-behandling då det kan medföra en ökad risk för dödsfall.

”Jag har själv träffat patienter som inte uppfyllt kriterierna men ändå fått vård från privata Laro-mottagningar.”

BRISTERNA HAR också uppmärksamats av fler. 2024 riktade Inspektionen för vård och omsorg, IVO, stark kritik

mot Skånes största Laro-mottagning och menade att säkerheten brast. När lokaltidningarna i Skåne granskade missbruksvården kom det fram att läkemedel försvunnit och sålts på gatan. Dessutom uppfyllde alla som fick behandlingen inte kraven.

– Jag har själv träffat patienter som inte har uppfyllt kriterierna men ändå fått vård från privata Laro-mottagningar, säger Jonas Berge.

FÖR UNGEFÄR TIO år sedan, det vill säga ett år efter att valfrihetssystemet infördes, fanns 1 000 patienter inskrivna i Laro-behandling i Skåne. I dag är det knappt 3 000 patienter och sedan vårdvalet infördes har mycket hänt. Moderaten Anna Mannfalk, ordförande i hälso- och sjukvårdsnämnden i Region Skåne, menar att det finns två starka skäl till att avveckla vårdvalet.

– Då våra patienter är i olika åldrar och har olika behov är det komplicerat att styra mot personcentrerad vård

TRAINEEPROGRAM FÖRESTÅNDARE

med avtalsvillkor. För det andra har det tillkommit nya behandlingsmetoder och jag vill särskilt nämna användandet av så kallade depåläkemedel. Att i högre utsträckning använda denna typ av behandling innebär betydligt större frihet för den enskilde patienten, men det behöver säkerställas att annan kompletterande behandling ges, säger hon och fortsätter:

– Vår verksamhet är på många sätt en förebild för andra regioner. Men det har också funnits problem och utmaningar kopplat till ersättningssystem och samverkan med kommuner där mottagningar etablerats, säger Anna Mannfalk.

NÄR REGION SKÅNE nu omorganiserar sin Laro-verksamhet driver regionen verksamheten i egen regi i Helsingborg, Malmö, Kristianstad och Trelleborg. Det finns även en utbudspunkt i Hässleholm och man upphandlar fler utbudspunkter enligt LOU, lagen om offentlig upphandling.

– Min förhoppning är att det som ibland lite slarvigt kallas ”drogturism”, då personer från andra delar av Sverige tar sig till Skåne för behandling, minskar. Vår omorganisation av Laro-klinikerna är också en signal till andra regioner i Sverige, inte minst dem i vår absoluta närhet, att ta ett större ansvar för ”sina” patienter. Och så tror jag att behandlingen med depåläkemedel kan komma att utökas, säger Anna Mannfalk.

Många patienter är oroliga över vad som ska hända nu. Vad vill du säga till dem?

– Enligt svensk lag är det fortsatt fritt vårdsök i öppenvård. Det innebär att den patient som bor på ett ställe kan söka vård någon annanstans, om man till exempel har stort förtroende eller inarbetade relationer för en viss mottagning.

– Slutligen vill jag betona att vi är ödmjuka inför den oro som denna omställning skapar och att vi gör allt vi kan för att säkerställa att ingen patient hamnar mellan stolarna, säger Anna Mannfalk. ◀

Vill du jobba som föreståndare och verksamhetschef inom HVB-verksamhet?

Vårt traineeprogram ger dig värdefull kunskap och arbetslivserfarenhet som kan leda dig till en framtid som föreståndare i någon av våra verksamheter.

Under 24 månader får du som biträdande föreståndare en heltäckande inblick i våra verksamheter. Du utvecklar såväl ledarskap som kunskap om målgrupper, arbetssätt och metoder. Tjänsten innebär även en stor del praktiskt arbete som t.ex. behandlingspedagog eller beroendeterapeut.

Du behöver ha relevant högskoleutbildning om minst 180 hp med inriktning mot socialt arbete, specialpedagogik eller beteendevetenskap, gärna socionomutbildning. Du behöver också ha ledarskapsförmåga samt vara flexibel att arbeta på olika orter.

Läs mer på www.stockrosen.com/lediga-tjanster

STOCKROSEN

Adoptionsfrågan splittrar – vad händer nu?

I juni kom Adoptionskommissionens betänkande som föreslår ett stopp för internationella adoptioner och ett nationellt resurscentrum för adoptionsfrågor. Men inga beslut är fattade och kommunerna är fortfarande skyldiga att starta nya medgivandeutredningar.

TEXT ANNA FREDRIKSSON FOTO GETTY IMAGES

DEBATTENS VÅGOR har gått höga efter att regeringens särskilda utredare Anna Singer presenterade Adoptionskommissionens förslag.

Utredningen, som bekräftar att det förekommit brott mot mänskliga rättigheter, kan vara startskottet för framtida lagändringar, men ingenting förändras här och nu. Den internationella adoptionsverksamheten fortsätter och kommunerna ska

genomföra medgivandeutredningar och erbjuda föräldrautbildning.

MYNDIGHETEN FÖR familjerätt och föräldrastöd, MFoF, är tillsynsmyndighet för adoptionsfrågor. Myndigheten tar inte ställning till kommissionens förslag att helt stoppa förmedling av internationella adoptioner, det ser man som en politisk fråga. Tommy Marksén, avdelningschef för adoption vid MFoF, konstaterar att de fortfarande inte till 100 procent kan garantera att det aldrig förekommer något oegentligt i ett enskilt ärende.

– Vid ansökningar om auktorisation tittar vi på ländernas system i stort, barnskydd, korruption och många andra områden. Men systemet bygger också på tillit till ursprungsländerna, säger Tommy Marksén.

DE INTERNATIONELLA adoptionerna är i dag få. I dag har adoptionsorganisationerna auktorisation för 7 länder jämfört med 37 länder när det var som flest 2009. Och under 2024 genomfördes 53 adoptioner, jämfört med 1 008 adoptioner år 2002. Utvecklingen speglar en internationell trend och har pågått under flera år.

– Det gör det svårt för kommunerna att bygga och behålla kompetens, säger Tommy Marksén.

Ett sätt att ytterligare stärka

Tommy Marksén
FOTO: MFOF

rättsäkerheten menar han är att MFoF tar över socialnämndens ansvar att i varje enskilt ärende pröva om adoptionsförandet får fortsätta när ursprungslandet har föreslagit ett visst barn för adoption.

– Det skulle också ge oss möjlighet att stoppa adoptioner som inte uppfyller lagkrav och konventioner innan de genomförs, säger han.

TIDIGA TRAUMAN av adoptionen kan påverka livslångt – för det lilla barnet, tonåringen, när man får barn, när adoptivföräldrarna dör och när man blir äldre. MFoF menar, precis som adoptionskommissionen, att det behövs ett nationellt resurscentrum.

– Det är viktigt med stöd genom livets alla faser och att yrkesverksamma som möter adopterade har kunskap om hur tidiga trauman kan påverka, säger Tommy Marksén.

I DAG ÄR kommunerna enligt lag skyldiga att erbjuda stöd till internationellt adopterade och adoptivföräldrar men på många håll saknas adoptions-specifikt stöd. Sedan 2020 erbjuder MFoF också stöd till den som vill söka sitt ursprung och ett särskilt samtalsstöd för adopterade och adoptivföräldrar. Det ges digitalt, via telefon eller fysiskt, beroende på var man bor.

– Det är inte alla som känner till detta

Här finns stöd för adopterade och adoptivföräldrar:

- MFoF ansvarar för att samordna stödet till adopterade och adoptivföräldrar. På mfof.se hittar du information om:
- Vägledning kring adoptionsutredningar för yrkesverksamma.
- Information om oegentligheter vid internationella adoptioner.
- Samtalsstöd för adopterade och adoptivföräldrar.
- Vägledning och stöd vid ursprungssökning.

stöd och att det är gratis, säger Tommy Marksén.

Marlene Alander är legitimerad psykoterapeut och sjuksköterska och driver Apoteksgården som sedan fem år har uppdraget från MFoF att tillhandahålla det adoptionsspecifika samtalsstödet.

– Vi ger samtalsstöd, inte behandling, och för många räcker det. Några har gått hos oss i två år. Men vissa behöver psykoterapi och det borde finnas mer av det framöver, säger Marlene Alander.

I samtalsstödet är det viktigt att matcha rätt terapeut med rätt klient.

– En del vill prata med någon som också är adopterad för att spegla sig, andra vill hellre möta någon utan den erfarenheten. Viktigast är att samtalen

Marlene Alander
FOTO: PRIVAT

känns trygga och relevanta.

Många adopterade söker stöd i livsfaser som föräldraskap, vid sjukdom, separation eller förlust.

– När du själv får barn, men inte kan fråga din egen mamma om råd, eller när dina adoptivföräldrar blir gamla – då kan existentiell

ångest väckas. "Har jag ansvar för dem? Vill jag ens ta hand om dem?" Det kan också leda till konflikter med syskon som inte är adopterade.

Den större gruppen adopterade är i medelåldern idag. Deras barn, andra generationen, erbjuds varken ursprungssök eller samtalsstöd.

– Det tycker vi behöver utredas vidare. Ett framtida resurscentrum, som föreslås av utredaren, skulle kunna inkludera det, säger Tommy

Marksén på MFoF.

Marlene Alander ser hur obearbetade erfarenheter ibland förs över till nästa generation.

– Ett outtalat anknäringstrauma kan påverka barnen och mönster gå i arv.

Det är avgörande menar hon är att vi vågar tala om adoptionens verkliga villkor.

– En adoption kan bara ske om ett barn förlorat något livsavgörande – sin anknäningsperson. Den förlusten är en traumatisk sorg och när du vet att det viktigaste kan försvinna, då får du hitta andra sätt att överleva. Det måste adoptivföräldrar förstå.

”En del vill prata med någon som också är adopterad för att spegla sig, andra vill hellre möta någon utan den erfarenheten.”

EXISTENTIELLA överlevnadsstrategier är ofta osynliga men kraftfulla. Ett barn kan till exempel lära sig att vara ständigt glatt för att bli älskat, eller att inte knyta an för att skydda sig. Något som kan funka när man är liten, men senare i livet får det ofta motsatt effekt. Forskning visar till exempel att adopterade generellt har svårare att bilda familj.

– Många adopterade bär på en känsla av att ha blivit övergivna, även om de har vuxit upp i kärleksfulla miljöer, berättar Marlene Alander och fortsätter: – Samtidigt är inte alla adopterade arga och vi behöver lyssna på hela bredden.

Ilska kan böttna i sorg och behov av att förstå sin historia. Ibland kan ilska riktas mot adoptivföräldrarna och även deras behov av stöd har uppmärksamats av utredningen.

– Från att ha setts som att man gjort något gott har det för en del blivit skambelagt att vara adoptivförälder. Det är svårt att prata om, men vi måste göra det, säger Marlene Alander. ◀

Utmaningar för studenter – ”kurser kan väcka minnen”

Ny ort, nya krav och ny vardag med stort eget ansvar. Det kan vara tufft att bli student. De som läser till socionom möter dessutom svåra ämnen, berättar kurator Ann-Louise Ebérus.

TEXT ANNIKA CLEMENS

SOM KURATOR på Södertörns högskola i Flemingsberg utanför Stockholm möter Ann-Louise Ebérus studenter från alla program och fristående kurser på högskolan. Utmaningarna är många gånger desamma. I början av studierna är många på ny ort och det kan uppstå hemlängtan, känslor av ensamhet och oro för hur det ska gå med studierna.

– Att vara student är väldigt speciellt. Om man jobbar åtta till fem har man en rutin, men som student kan man hålla på 24–7, eller inte alls. Framför allt i början, berättar Ann-Louise Ebérus.

– De flesta har samma utmaning oavsett vad de läser. Det handlar om att komma in i studierna och det kan uppstå frågor som 'Vad krävs av mig?', 'När är det gott nog?' Och ångest av olika varianter. En del har svårt att prata inför andra, andra är oroliga för kurslitteraturen.

PÅ SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA finns upp emot 80 olika program. Utmaningarna är likartade och socionomstudenterna sticker inte ut, tycker Ann-Louise Ebérus.

Men för studenter som läser till människovårdande yrken, som exempelvis socionomstudenterna, kan en del

ämnen väcka gamla minnen till liv.

– Vissa kurser kan väcka minnen eller obearbetade bitar hos en del studenter.

Oftast är det kurser som handlar om barn som kan upplevas som extra jobbiga.

– När man läser till socionom har man ambitionen att göra gott, att påverka saker till det bättre. Ibland kan det finnas en uppgivenhet, 'hur ska jag kunna ändra på det här?'

Avsnitten om utsatta barn kan vara särskilt tuffa. Det kan handla om hur barn har det, och om omhändertagande av barn.

”Vissa kurser kan väcka minnen eller obearbetade bitar hos en del studenter. Ofta är det kurser som handlar om barn.”

– Det är något som triggar oss. Barn är extra sårbara och att ta del av hur en del har det, att inse att det är en verklighet för många, det kan ju vara fruktansvärt.

UNDER STUDIERNAS gång närmar sig också arbetsmarknaden, med allt den medför. För socionomer kommer även nyhetsrapporteringen om hög arbetsbelastning, hot och ibland till och med våld. Även det kan te sig skrämmande.

– En del behöver dryfta det och redan i början av utbildningen fundera på vilka rädslor de har och var det skulle vara bäst för dem att jobba.

I början av terminerna informerar högskolan om vilka olika stödfunktioner

FOTO: SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA

som finns. Även de som inte lägger kuratorn på minnet till en början brukar oftast hitta dit senare om behov finns.

– Studenterna brukar vara bra på att pusha varandra. Det finns väldigt lite stigma i att ha varit hos kuratorn. Vi jobbar också hårt för att göra oss synliga.

Ann-Louise Ebérus tycker ofta att hon når fram till studenterna. Studenthälsan, som är ett komplement till annan hälso- och sjukvård, utför inga behandlingar, men som kurator kan hon erbjuda mellan ett och fem samtal.

– Studenterna kan dryfta saker, sätta ord på problem, få andra perspektiv och fundera över hur de ska förhålla sig till svårigheterna de möter. Det är förvånansvärt vad man kan göra på några få samtal. ◀

Vi erbjuder hem för barn och unga med behov av stöd.

Just nu
lediga platser

- HVB
- Stödboende
- Familjehem

Insikten erbjuder vård, behandling och omsorg i kvalitativa boenden inom HVB, stödboende samt familjehem, för barn och unga med autism och andra neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Vi är fast beslutna att varje ungdom som placeras hos oss ska få bästa möjliga vård och chans till en meningsfull utveckling för livet!

HVB

Pojkar 11-14 år samt 14-18 år

- Boenden med 4-6 platser för pojkar, med social problematik som ofta har sin grund i NPF-problematik och autism.
- Familjära mindre HVB-hem i Sala, Västmanland.

Här tränar vi att hantera vardagens möten, aktiviteter och sysslor, liksom en fungerande skolgång eller praktik och en meningsfull fritid.

Vår strävan är att färdigheterna ska kunna generaliseras till sammanhanget utanför HVB.

Placering sker med stöd av SoL eller LVU.

Stödboende

Unga vuxna från 16 år

- Trygg, strukturerad boendeform för pojkar och flickor från 16 år, redo att ta steg mot självständighet.
- Stödboende och träningslägenheter i Sala, Västmanland.

Boende i egen lägenhet med självhushåll där vi erbjuder anpassat stöd för att hantera vardagen. Målet är också en meningsfull sysselsättning såsom studier, arbete eller praktik.

Placering sker enligt SoL och bygger på individens möjlighet till en stegvis övergång från högre till lägre stödsatser.

Familjehem

Barn och unga

- Behandlingsfamiljer och förstärkt familjehemsvård för barn och unga med NPF-problematik och autism.
- Omsorgsfullt utvalda familjehem i mellersta och södra Sverige, i både stad och landsbygd.

Med stöd och handledning av våra socio-nomer och även psykolog arbetar vi tillsammans för barnens och ungdomarnas trygghet, välmående och personliga utveckling, där skola och fritidsintressen är självklar del.

Placering sker med stöd av SoL eller LVU.

Välkommen!

För ytterligare info och
placeringsförfrågan:

010-16 00 67

Insikten erbjuder boenden med omsorg och behandling, från Gävle till sydligaste Skåne. Vi arbetar enligt evidensbaserade metoder med stöd av egna psykologer och socionomer. www.insikten.info eller scanna qr-koden.

Insikten

Ett bättre liv för människor

NÄR SKAM DRÄNKER SJÄLEN

Enligt forskningen bör skam vara ett centralt fokus i psykoterapi. Den återkommer i många olika diagnoser och trauman, och föregår ofta självmord. Så kan du jobba med skamkänslorna i terapin.

TEXT JENNIE AQUILONIUS ILLUSTRATION JENS MAGNUSSON

TEMAINNEHÅLL SKAMMENS KRAFT

SKAM PRÄGLAR DET MESTA

Från depression till beroenden och trauman – skammen är avgörande för hur vi mår. **18**

SÅ PÅVERKAS PARRELATIONEN

Många är omedvetna om sin skam och hur den påverkar relationen. **21**

LÄKNING I TERAPIN

Lina Skantze: "Skam läker inte genom att man resonerar". **22**

PANELEN

Hur jobbar du med klienternas skamkänslor? **26**

SKAMMENS KRAFT

Du tittar bort och bryter ögonkontakten. Sjunker ihop. Blir osynlig. Skammen sköljer genom kroppen. Den brukar kallas för en av våra mest smärtsamma känslor.

– Skam är som ett gift för själen, säger Göran Larsson, som är psykoterapeut och präst.

Han föreläser om skam och har skrivit boken ”Skamfilad”. Att prata om ämnet har varit Göran Larssons mission i snart 30 år. Skam präglar allt från depression till ångest, ätstörningar, beroende och trauman som mobbing, våld och sexuella övergrepp.

Göran Larsson skiljer mellan skuld och skam. Skuld handlar om en känsla av att ha gjort fel och driver oss att ta ansvar och be om förlåtelse. Skam är en upplevelse av att man själv är fel. Det är en social känsla som uppstår i relation till andra människor.

– Psykologiskt föds vi i en annan människas blick. När mitt barnbarn som bebis sökte min blick undrade hon inte vem morfar är utan ”Vem är jag?” Men om vi föds i en annan människas blick kan vi också förintas av samma blick.

Om en klient, eller konfident som det kallas inom kyrkan, bär på mycket skam är det viktigt hur personen blir sedd i terapirummet.

– Kan terapeuten se något annat än hur mina mobbare såg på mig? Eller hur mina föräldrar såg på mig? Och hur jag själv har sett på mig? Skammen läker när två människor verkligen möts.

Då slår man in en kil mellan klienten och skammen, förklarar han. Personen går från upplevelsen att ”jag är fel” till tanken ”jag har plågsamma känslor och tankar om att jag är fel”.

– Ögonblicket när skammen släpper är stort. När någon som till exempel har varit med om övergrepp börjar säga ”Det var inte mitt fel. Det är inte jag som är ful och äcklig, utan någon annan gjorde fula och äckliga saker med mig”, säger Göran Larsson.

ENLIGT EN ITALIENSK litteraturöversikt bör skam vara ett centralt fokus i psykoterapi, oavsett diagnosgrupp och behandlingsmetod. Forskarna menar att psykoterapi kan minska patienters skamkänslor, men också att skammen kan försämra behandlingens effekt, till exempel om klienten inte vågar berätta viktiga saker.

Göran Larsson
FOTO: MAGNUS ARONSSON

Linda Wiik
FOTO: NOURA HELAL

Inom forskningen talas det om skam på två olika sätt, enligt psykologen Linda Wiik. Det ena är affekten skam, det vill säga en snabb fysiologisk reaktion som gör att vi tittar bort, rodnar och sjunker ihop. Det är en överlevnadsfunktion med syftet att vi ska korrigera vårt beteende för att inte bli uteslutna ur gruppen.

– Affekten är en signal om att kontakten med andra människor tappades på något sätt. Då ska vi snabbt dra oss undan och utvärdera: Har jag gjort bort mig? Bröt jag mot någon regel? Den goda skammen fungerar som en social vägvisare och motiverar människor till förändring, säger Linda Wiik.

När man däremot talar om känslan skam så har skammen fått mening. Klienten har skapat en berättelse om varför man exempelvis är ensam. Då kommer den starka självkritiken, som växer till självhat och känslan av att det är något djupt fel på en själv, att man är äcklig eller oälskbar.

– Skammen är smärtsam vilket gör att människor försöker undvika den genom att bland annat bli väldigt kritiska mot sig själva eller sin omgivning, dra sig undan eller döva känslan med alkohol och droger.

” Om vi föds i en annan människas blick kan vi också förintas av samma blick. ”

LINDA WIİK Jobbar med compassionfokuserad terapi, CFT, där det avskammande arbetet löper som en röd tråd genom behandlingen. Klienter som bär på skam anklagar ofta sig själva. Då brukar hon prata om att det problem som klienten söker för, till exempel alkoholbruk eller självskadebeteende, är en strategi som personen utvecklat eftersom det har varit hjälpsamt i stunden utifrån de förutsättningar som hen har haft.

– Att förstå sig själv bättre har en avskammande effekt. Vi pratar också om att klienten nu har resurser att förändra beteendet.

Hon brukar även berätta om mänskligt beteende, att vi har en tendens att försöka undvika obehag. Det kan hjälpa en klient som till exempel har svårt att exponera sig för sociala situationer trots att personen vet att hen borde. Linda Wiik försöker då få fatt i klientens självmedkännande sida och självomsorg.

– Jag vill få tag i motivet till varför personen vill exponera sig för sociala situationer. Det kan till exempel vara för att man vill må bra, eftersom man någonstans tycker att man förtjänar det – och då har man knäckt skammen, säger hon.

JENNY SVEBECK ÄR psykoterapeut, lärare i psykoterapi vid Stockholms universitet och har skrivit boken ”Att arbeta med Affektobiterapi”. Inom affektobiterapi, AFT, talar man om en inre konflikt hos klienten eller patienten: en affekt, som ilska, väcker skam som i sin tur trigger försvarsstrategier. I behandlingen kartläggs den inre konflikten. Kanske känner personen ilska och behöver sätta gränser, men i stället väcks skam, som gör att man kör på och biter ihop.

– Då kartlägger vi skammen: var lärde sig patienten att skämmas? Blev man tidigt skammad när man satte gränser? Eller blev man skammad när man blev arg? Att få syn på vad som skapat känslan ger trygghet, säger Jenny Svebeck.

Med tiden kan klienten reglera ner skammen,

Jenny Svebeck
FOTO: MODEL HOUSE SWEDEN

förstå att känslan är något man har fått lära sig och att ens behov är rimliga. Då kan man, i stället för att kliva in i försvarsstrategier, börja lyssna på sina behov och hitta sätt att uttrycka dem till andra människor.

– Den som varit kritisk eller aggressiv mot sin omgivning, för att slippa känna sin egen skam, kan också börja mentalisera och reflektera över hur det egna beteendet blir för andra.

SKAMMEN KAN också ställa till det i terapin. Den kan bli så stark att klienten inte vågar känna känslan, att försvarsstrategierna tar över, att personen stänger av eller inte vill komma alls. Därför är det viktigt att terapeuten är medvetet närvarande i rummet, menar Jenny Svebeck.

– Man kan säga ”Jag märker att du börjar dra dig tillbaka. Är det så att skammen blev hög nu? Ska vi andas eller räkna lampor härinne?” Efter en stund utforskar man hur det är med skammivån nu, om känslan är lägre kan man fortsätta utforska den.

Det är även vanligt att terapeuten känner klientens skam, fortsätter hon. Man kan till

Katja Lindert Bergsten
FOTO: CAROLA BJÖRK

► exempel inför samtalet få en stark känsla av att själv vara dålig och undra om man verkligen är rätt terapeut för personen. Då kan man låsa sig som terapeut. Det är viktigt att ha koll på om det är ens egen känsla eller något som man plockar upp, menar hon.

– Har man nära till skam behöver man vara medveten om att man är sårbar där.Handledning blir också extra viktigt, säger Jenny Svebeck.

KATJA LINDERT BERGSTEN är psykolog, psykoterapeut och doktor i psykologi vid Uppsala universitet. Hon skrev sin avhandling om skam år 2005 och är medförfattare till boken "Affekt-fokuserad psykodynamisk terapi", som har ett särskilt avsnitt om skam. Även hon jobbar med affektfobiterapi och berättar att skamfyllda personer upplever positiva känslor som farliga.

– Du är ofta rädd för att vara stolt över dig själv, vara glad, tro att någon kan tycka om dig eller att du har gjort något bra. Klienterna behöver öva på att vara lojala med och känna värme inför sig själva – och lita på att även andra människor kan känna så för dem, säger Katja Lindert Bergsten.

Hon följer också med sina klienter till det outhärdliga tillståndet av skam, där det finns en stark känsla av att vara utsatt, ensam, dålig och avvisad.

– Det är många gånger ett traumaarbete, att klienten återvänder till ett plågsamt tidigare tillstånd, då personen upplevde sig vara helt ensam, men nu i sällskap av någon som inte dömer en. Här kan man använda sig själv som terapeut men också delar av klienten som är mer lojala.

KATJA LINDERT Bergsten berättar att forskning visar att skam ofta föregår självmord. Det handlar om att skam skapar en känsla av isolering från gemenskapen, något som är outhärdligt för flockdjur.

– Därför är det så viktigt att skapa känslan av kontakt. Att det finns någon som ser och bryr sig om en. Att bryta den djupa existentiella känslan av total isolering och leta efter de positiva känslorna av att våga vara i relation.

Finns det skam finns det hopp, menar hon. Då finns också en längtan efter kontakt. Jobbet i terapirummet blir att återupprätta en varm och positiv kontakt, både mellan klienten och terapeuten och inom klienten.

– Terapeuten är en person som man kan öva på att våga upprätta en positiv kontakt med, att våga känna positiva känslor i relation till andra, säger Katja Lindert Bergsten. ◀

ANNONS

HVB hem i Mora

- Tjejer och unga kvinnor 16-24 år
- Psykisk ohälsa
- Utredning och behandling
- DBT-färdighetsträning
- Samtalsterapi med psykolog
- Medicinsk uppföljning med läkare
- Vaken nattpersonal

Kontakta **Johan Krumlinde**, 070 537 59 85
johan.krumlinde@siljansnyckeln.se

www.behandlingshemmetnyckeln.se

Bostad med särskild service för människor med psykisk ohälsa enligt SoL

- 12 lägenheter med eget boende
- Män och kvinnor över 18 år
- Psykiska funktionsnedsättningar
- Individianpassat med individuella scheman
- KBT, MI och ESL
- Tillgång till personal dygnet runt

Mer information:
Föreståndare
Britt-Marie Svensson
073 381 05 74
britt-marie@siljansnyckeln.se

www.hinriksgarden.se

EXPERTEN

Skam kan bygga barriärer i parrelationer

Vid konflikter i parrelationer är skamkänslor en vanlig underliggande orsak. Då är det viktigt att hjälpa personen som skäms att bli medveten om känslan, enligt psykoterapeuten Mia Östlin.

TEXT JENNIE AQUILONIUS

PAR SÖKER OFTA terapi för att de har konflikter eller att den ena parten söker konflikt medan den andra backar undan. Det berättar Mia Östlin, som är psykoterapeut och bland annat jobbar med par.

– Parterna försvarar sig på olika sätt och under dessa skydd finns något sårbart som gör ont. Skam är ett vanligt sådant känslomässigt sår som gör att man känner sig attackerad och börjar agera konstigt, säger hon.

Till skillnad från andra känslomässiga sår, förklarar Mia Östlin, är många omedvetna om sin skam. Ofta hinner de inte ens registrera att det är skam de känner, utan blir kanske bara arga eller börjar undvika olika ämnen. Det gör bland annat kommunikationen svårbegriplig.

– Om jag inte är medveten om att jag skäms utan attackerar dig i stället, då blir det svårt för dig att fatta vad jag håller på med.

Det är också vanligt att försöka skydda sig mot skam genom att attackera sig själv. Det kan vara att personen har gjort sin partner ont, men i stället för att säga förlåt börjar

Mia Östlin
FOTO: PRIVAT

man beklaga sig över hur dåligt man mår över det man har gjort.

– De flesta människor har svårt för att skämmas, eftersom det är obehagligt. Då kan man inte heller erkänna att man har gjort fel och det blir svårt att komma till ett äkta förlåt

där man inser att man sårat sin partner och verkligen menar sin ursäkt.

SKAM PÅVERKAR också den sexuella relationen. Det kan vara att en person anpassar sig och bara gör vad den andra vill eller skäms över sina önskemål och har svårt att uttrycka dem.

– Den sexuella relationen är en spegel av relationen i stort. Om det finns en skamproblematik hos någon eller båda parterna kan man nästan vara säker på att de inte vill prata om sex. Det är svårt att komma åt det sexuella innan skammen har identifierats och hanterats.

Parterapeuten behöver hjälpa personen som skäms att bli medveten om att det finns en skam under andra känslor och beteenden. Ett vanligt sätt att hantera skam är att bli perfektionistisk.

– Man kan till exempel säga att ”du kanske faktiskt skäms nu”. Om svaret blir ”nej, jag skäms aldrig”, då vet man att de har ett problem, för alla gör ju fel ibland.

Då gäller det att skapa en trygghet i rummet så att personen vågar se sin skam och reda ut varifrån den kommer. De pratar då om anknytningsmönster och varför det blev som det blev.

– Kanske hade man stränga föräldrar som förmedlade att det är hemskt att göra fel, så man har sett till att aldrig skämmas. Att förstå det är det första steget mot att kunna säga förlåt till sin partner. ◀

”Skam läks genom kontakt”

Känslan är ofta stark och kan påverka människors upplevelse av att ha ett jag, en identitet. Det berättar psykoterapeuten och författaren Lina Skantze som menar att vägen till läkning går via den terapeutiska relationen. TEXT JENNIE AQUILONIUS FOTO JOHAN STRINDBERG

”Vad är ett själv?” Den frågan kommer ibland från klienter som bär på mycket skam. Det berättar psykoterapeuten Lina Skantze, som skrivit boken ”Skam – Upplevelse, funktion och behandling” (Gothia Kompetens, 2025).

– Skam är nära förbundet med upplevelsen av att ha ett jag, av att vara någon, säger hon.

Lina Skantze förklarar att det finns kopplingar mellan skam, trauman och ”default mode network”, eller standardnätverket som det kallas på svenska. Det är ett nätverk av olika områden i hjärnan som är involverade i upplevelsen av att ha ett helt och sammanhängande själv.

– När vi tidigt eller under längre tid blir utsatta för traumatiska situationer som väcker skam kan det påverka aktiviteten i standardnätverket. Det kan leda till en fragmenterad självuppfattning eller en känsla av att inte ha någon identitet.

SKAM KAN ÄVEN göra att vi tystnar och plötsligt inte hittar några ord. Det kan räcka med att ett syskon ofta himlar med ögonen när du pratar vid middagsbordet eller att människor på andra sätt avvisar eller tydligt visar att de inte lyssnar på dig.

– När vi upplever stark skam minskar aktiviteten i språk- och handlingsrelaterade områden i hjärnan. Vi får svårt att uttrycka oss och det blir tomt i huvudet.

Det är som att skam minskar energin i hela kroppen, berättar Lina Skantze. Personen har ingen utstrålning. Hon jämför med en artist som Madonna som, när hon kliver in i ett rum, äger hela rummet med sin utstrålning – och alla andra bleknar. Med skam blir det tvärtom.

– Det kan vara att du är i en grupp med tio

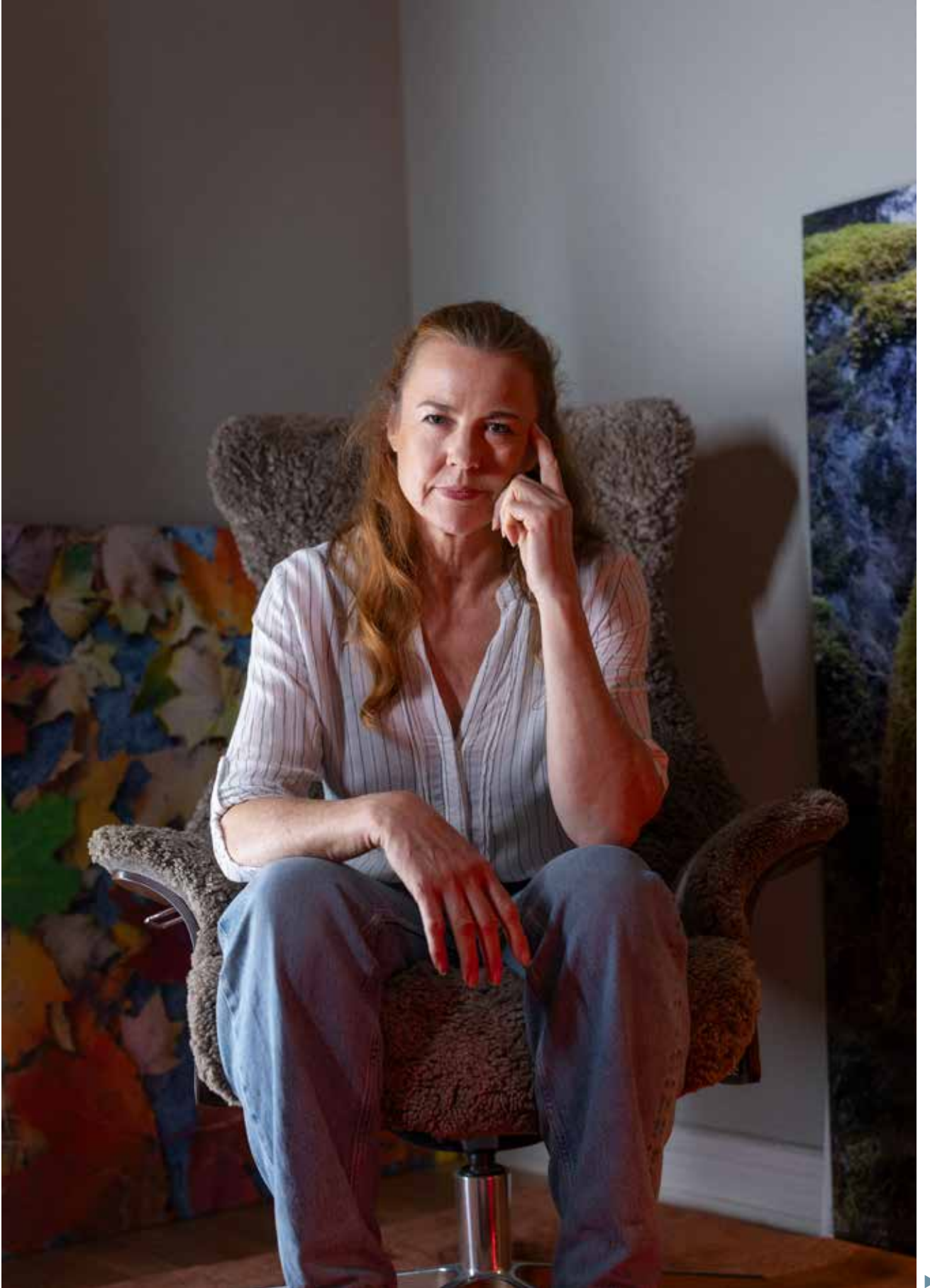
människor, men efteråt kan du bara erinra dig nio av dem. Då är den tionde personen troligen någon som har väldigt låg energi.

Att sjunka ihop och tystna hänger ihop med skammens överlevnadsfunktion, enligt Lina Skantze. Om gruppens missnöje riktas mot en är det bra att snabbt bli osynlig och vänta tills det går över.

– Skam signalerar ”jag vet att jag har gjort fel, men bli inte arga på mig”. Vi blir sällan arga på en rodnande människa, vi ser att den underkastar sig. Men att personen skickar lågstatus signaler kan också göra att den blir förbisedd och inte väl bemött.

DET VAR NÄR LINA Skantze insåg hur mycket skam påverkar oss, och hur svår den kan vara att identifiera i terapirummet, som önskan om att skriva en bok väcktes. I vissa fall är tecknen tydliga; som när klienten sjunker ihop, tittar bort och är överdrivet självkritisk. Men skam kan ta sig många uttryck och människor reagerar på olika sätt för att slippa känna den. Ett vanligt sätt är att bli perfektionistisk, överprestera och aldrig göra fel. Man försöker då undvika eller kompensera för skammen genom att driva sig själv hårt, vilket kan leda till utmattning. Ett annat undvikande-beteende är att förneka att man skäms eller har gjort fel.

”Skam signalerar ’jag vet att jag gjort fel men bli inte arga på mig’.”

”Vi kämpar ofta med näbbar och klor för att slippa erkänna att vi skäms för något vi gjort.”

” Kan jag hålla om mig och säga ’fan vad jobbigt för mig att känna så där’ men inte fördjupa mig i känslan? ”

- ▶ – Man lägger hela tiden felet hos någon annan: ”Jag har ingen del i det här” eller ”Jag tänker inte be om ursäkt”. Ofta kämpar vi med näbbar och klor för att slippa erkänna att vi skäms för något vi gjort, eftersom det känns för sårbart.

EN VIKTIG DEL i terapiarbetet är att hjälpa personen att känna sin kropp. Det kan handla om basala övningar som att känna marken under fötterna, förlänga överkroppen en aning eller ta lite på kroppen och känna att ”här är mitt ben”.

– Det skapar en känsla av att ”jag sitter här just nu”. Att hitta den här typen av tekniker och notera skillnaderna i upplevelsen i kroppen gör

att man börjar få en känsla av att ”jag är här och finns i min kropp – jag är någon.”

Något som däremot inte fungerar är att argumentera med skammen. Att säga ”nej men du är jättebra” eller ”det där är inget att skämmas för” hjälper inte, eftersom personen känner som den gör ändå. Men det är viktigt att se att skammen inte är hela ens jag. När klienten får mer kunskap om skam skapas en distans till känslan, menar Lina Skantze, och man får i gång reflekterande delar av hjärnan som skammen släcker ner. Då kan klienten börja se att skammen är en upplevelse och att den finns av en anledning; den vill ju skydda en.

– Lockar du fram nyfikenhet och distans kan klienten börja fungera bättre kognitivt i prefrontala cortex, den reflekterande och tänkande delen av hjärnan. Den kan då stödja de mer känslomässigt styrda, djupare strukturerna som hanterar överlevnadsreaktioner.

LINA SKANTZE MENAR att det är viktigt att förstå och utforska skammen. Men känslan kan också förstärkas i terapi. Om klienten gång på gång går tillbaka till skamfyllda situationer och inte lyckas ta sig vidare får skammen ett ännu djupare grepp. Då behöver man vända fokus bort från dessa situationer och ge personen strategier för att förhålla sig till känslan. Här kommer till exempel metoder från compassionfokuserad terapi in, som kan hjälpa klienten att se på skamkänslan och sina beteenden med en mjukare blick.

– Kan jag prata med mig själv med en vänligare röst? Kan jag hålla om mig lite och säga ”fan vad jobbigt för mig att känna så där?”, men inte börja argumentera med mig själv om att jag inte ska känna som jag känner och inte heller fördjupa mig i känslan.

Men mest avgörande är den terapeutiska relationen, enligt Lina Skantze. Att klienten känner sig accepterad, trygg och hållen av terapeuten. Att man kan sitta tillsammans också i de mest jobbiga upplevelserna.

– Skam läker inte genom att man resonerar eller diskuterar, den läks genom kontakt. Jag som terapeut behöver visa: ”jag känner med dig, jag fattar”. Det skapar en känsla hos klienten att ”jag är inte ensam, jag är trygg här – och även om jag känner mig så dålig som jag gör så är den här personen kvar med mig.” ◀

Facklitteratur

- Titel: Skam, upplevelse, funktion och behandling (2025)
- Förlag: Gothia kompetens

Konferenser 2025

**PROBLEMATISK
SKOLFRÅNVARO**

**- Lösningar för
framtiden**

20-21

OKTOBER

**Kriminalitet
i skolåldern**

Hur skolan kan möta
unga som hamnar i
kriminalitet

1-2 december

Läs mer om våra konferenser här

Hur jobbar du med klienternas skamkänslor?

TEXT JENNIE AQUILONIUS

REBECKA HALL,
leg. psykoterapeut

– På många olika sätt, eftersom skam kan ta sig många olika uttryck. För det första gäller det att vara uppmärksam på signaler, eftersom skammens natur är att gömma undan, vi människor vill inte visa att vi känner skam. I terapi är det också viktigt att normalisera känslan och visa att personen inte är ensam. I vanliga fall delar jag inte med mig så mycket av mig själv som terapeut, men just när det gäller skam kan det vara en god idé att dela en egen erfarenhet då jag till exempel har känt mig otillräcklig.

Du använder också humor?

– Ja, humor är bra när det gäller skam. Att hitta något som är lite roligt med det personen känner skam över och skratta tillsammans åt, det kan skapa distans till skammen, om man känner att klienten är med på det tåget. Vi människor vill ju dölja vår skam av rädsla för att vi ska bli uteslutna ur gruppen om vi visar den. Men det är som med troll i solen; de spricker när vi får dela med oss och till och med skratta åt det – då mattas skamkänslan av.

får dela med oss och till och med skratta åt det – då mattas skamkänslan av.

Hur jobbar du med KBT vid skam?

– Det handlar om att stanna i känslan tillsammans med klienten. Visa att det går att stå ut med skammen och att den både kommer tillbaka och drar mycket energi om man försöker trycka undan den. Att möta skammen med nyfikenhet i stället för dömande är en nyckel: Vad var det som hände? Vad är ligger bakom känslan? Finns det något annat sätt att se på det? Det är tankarna som kommer efter att skammen har triggats som eldar på känslan. När personen fokuserar på känslan i stället för att försöka lösa skammen uppe i huvudet så minskar den. Hen lär sig vara i skammen med självmedkänsla.

ANNA CHRISTINA SUNDGREN,
leg. psykoterapeut

– Skam hänger mycket ihop med försvar. Jag jobbar med terapiformen AEDP, accelerated experiential dynamic psychotherapy, där man utgår från att människan har en autentisk kärna, ett själv som finns i oss från början. När kärnan hotas skapar vi omedvetet försvar för att skydda vårt sanna själv. Det kan vara att stänga av känslor och vilja gömma oss. Skam innebär ofta att vi också stoppar positiva känslor och då kan vi inte vara oss själva. Skam handlar också mycket om relationer, man är rädd för att förlora andra om man visar "hur dålig" man egentligen är.

Hur jobbar du med försvaren?

– Det är viktigt att "hedra försvaren", att prata med patienten om att den har behövt göra så här för att skydda sig själv, något som oftast grundlagts tidigt i livet. Man behöver också skapa en trygg relation som inte är dömande, det gör jag genom att själv vara en genuint empatisk person, inte någon som gömmer sig genom att vara neutral. Att jag som terapeut också är annorlunda än den person som skamat patienten blir en korrigerande emotionell upplevelse.

Vad händer då?

– Jag försöker transformera upplevelsen av skam genom att patienten får alltmer kontakt med sitt innersta och känner att "jag är bra som jag är, jag är stolt över mig själv". Stolthet är motsatsen till skam. Då behöver man någon annan som ser en, för det är ofta det man inte har haft. Jag försöker se, uppmuntra och visa glimtar av positiva saker som personen säger och gör. I terapirelationen kan vi upptäcka att "Det här är ju du!" och patienten känner sig helare och friare att våga vara sig själv.

”Att möta skammen med nyfikenhet i stället för dömande är en nyckel.”

**INGRID ALMGREN
SJÖLANDER,**

*leg. psykolog och
leg. psykoterapeut*

– Jag jobbar med interpersonell neurobiologi, IPNB, som fokuserar på samspelet mellan relationer, den "förkroppsligade hjärnan", vilket syftar på att hjärna och kropp är djupt sammanlänkade, samt "mind" som förenklat handlar om vårt förhållningssätt till hjärna och relationer. När det gäller skam är det viktigt att klienten erbjuds att få lära sig om sitt nervsystem och skammens funktion. Skam är som en fjärrkontroll för nervsystemet, som snabbt fångar upp signaler från andra. Man kan se frysresponsen i kroppen när skammen kommer och vi stannar upp och kollar av: Har jag gjort fel? Vad behöver jag korrigera för att få vara med i flocken igen?

Du jobbar mycket med blicken, hur då?

– Direkt ögonkontakt förstärker ofta skam. Jag brukar då avleda genom att fokusera på något annat, för att sedan återvända till skammen. Det blir en mjuk pendling mellan ögonkontakt och avledning för att se vad klientens nervsystem tål. Vid skam är det också vanligt att klienten sänker blicken. När vi har en trygg relation kan jag då i stället fråga om personen vill testa att se mig i ögonen. När klienten gör det, och möter en vänlig blick som inte dömer, kommer ofta tårar i ögonen. Den stunden är guld.

Hur arbetar du med kroppen?

– Känslan av skam uppkommer genom en nervsystemrespons som ofta uttrycks i kroppen genom hållningen; vi sjunker ihop. Det är viktigt att anpassa arbetet efter den responsen. Då kan jag bjuda in klienten att försiktigt sträcka på ryggen och utforska hur skiftet i kroppen ändrar tankar och känslor. Om klienten fryser till kan vi se vad som händer om hen mikrojusterar sin hållning, kanske lutar sig lite framåt eller bakåt, eller blir medveten om sin andning. Sådana förändringar har ofta en direkt känsloreglerande funktion.

GG Grödbygården
EN KUPAD HAND FÖR LIVET

En chans för familjen

Grödbygården ligger i nordöstra Skåne, i en by omgiven av hav, sjöar och bokskogar. I frisk miljö skapar vi förutsättningar att ta fatt i den utvecklingstråd som slagit knut baserat på vår långa erfarenhet och unika kompetens. Genom behandling hjälper vi barn och föräldrar till trygga relationer. I utredningsuppdrag vägleder våra noggranna observationer till val av insatser.

Vill du veta mer? Ring 0456-229 41 eller besök www.grodbygarden.se

**EMDR Academy – När du väljer
din utbildning med omsorg!**

GRATIS WEBBINARIUM
9 oktober 2025 kl. 15.45-16.45

EMDR STEG 1
Datum: 15, 16, 17 oktober & 27 november 2025
Plats: Digitalt

STEG 2 – AVANCERAD UTBILDNING
Datum: 12, 13, 14 november & 28, 29 januari 2026
Plats: Dag 1, 2 & 3 i Malmö, dag 4 & 5 digitalt.

**STEG 1 & 2 för dig som redan arbetar med
PE, TF-KBT eller har EMDR steg 1**
Datum: 6 & 7 november 2025, 22 & 23 januari 2026,
19 & 20 mars 2026. **Plats:** Digitalt.

EMDR 2.0
Datum: 28 november 2025. **Plats:** Digitalt.

Mer information och kurser:
<https://emdr-academy.se/emdr-utbildning/>

"SYSTEMET STÄNGER UTE PERSONER MED NPF"

Freddot Carlsson Andersson har varit öppen med sin autism och adhd. Det ångrar han i dag då han upplever att många har svårt att se förbi diagnosen. Nu vill han bidra till ett mindre neurotypiskt arbetsliv.

TEXT TIM ANDERSSON FOTO MARGARETA BLOOM SANDBÄCK

Et vänligt ord.
och utaf hjärtat sagt
O-kro-mig, du, det
har en sällsam matet.

Å INLEDER FREDDOT

Carlsson Andersson sin omtalade bok B-laget. Rapport från ett utanförskap. För femton år sedan diagnosticerades han

med ADD och några år senare med högfungerande autism. Sedan dess har det mesta av hans yrkesliv, trots ett långt cv med mängder av utbildningar och erfarenheter, begränsats till praktikplatser, timvikariat och tidsbegränsade lönebidragsanställningar.

Han beskriver tillvaron som en loop av tillfälliga lösningar, och sig själv som en fluga, fast i cirklar under en taklampa.

– Vid varje insats har både jag och min handläggare tänkt: "Nu blir det en riktig anställning. Nu ska jag äntligen få samla ihop mina erfarenheter och utbildningar till något varaktigt." Alla har trivts, jag har trivts – ändå har det aldrig lett någonstans.

Vi sitter på ett kafé i södra Stockholms utkanter. Fikastunder som den här kan för Freddot Carlsson Andersson kännas lika ansträngande som att flyttstada. I B-laget berättar han hur energin riskerar att rinna i väg "som vattnet i diskhon när proppen är utdragen".

Han var till en början lite skeptisk till inter-

vjun. Ett tag tackade han nej till all media, till och med till Malou von Siverts, trots henne stora, bokköpande publik.

– Jag vill egentligen inte vara en offentlig person, särskilt inte med stråkar i bakgrunden och vinkeln: "Åh vad han har haft det tufft – nu ska vi tycka synd om honom." Det viktiga är inte "min personliga resa". Det är så många som hamnat utanför på liknande sätt och jag vill prata om systemfelen.

EN ANNAN ORSAK till tveksamheten som blir tydlig en bit in i samtalet är det stigma som autism fortfarande innebär. Boken, där han kopplar ihop sina erfarenheter med forskning och populärkultur, beskriver han som "motvilliga memoarer".

I dag ångrar han att han varit så öppen om sin diagnos – särskilt i mötet med arbetsgivare.

– Om jag berättar att jag har 270 universitetspoäng, att jag har skrivit flera böcker och att jag är autistisk, så är det många som bara minns det där om autistisk. Det är inte för att människor är onda Disneykurkar. Det blir bara så.

Han ångrar också många av de särskilda insatser han har fått. Tanken bakom har ofta varit god men systemet är trubbigt, menar han.

– Det blir som att den enda meriten är din NPF och din "egen erfarenhet", inte vad du gjort tidigare eller vad som står på ditt CV. Många verkar också förväxla insatser och anpassningar med arbetsträning.

“Det viktiga är inte
'min personliga resa'.
Det är så många som
hamnat utanför på
liksom sätt.”

Freddot Carlsson Andersson

Gör: Skrivpedagog,
författare och utbildad
journalist. Illustratör och
bildkonstnär.

Bor: Hyresrätt, söder
om söder.

Familj: Ja.

Intressen: Odlar och spelar
i band, även om det inte
hinns med lika mycket som
föret.

Freddot Carlsson
Andersson ser inte NPF
som någon superkraft.
Och han skulle gärna
bredda den populär-
kulturella bilden av
autism.

” Ibland tror jag att kompetensen till och med kan vara till nackdel för personer som är högfungerande. ”

- ▶ I dag arbetar han som kreativ stödperson inom socialpsykiatri – utan stödinsatser – och är med och driver en referensgrupp för den nya socialtjänstlagen. Han ser ständigt hur systemet stänger ute personer med NPF.

– Jag tror inte på det här med ”superkrafter”. NPF är inte någon superkraft, men många med diagnoser är välutbildade och har jobbat väldigt mycket med sig själva. Det finns så mycket klokskap och erfarenhet som aldrig kommer fram. Samtidigt får de här personerna höra att de är lata och lever på bidrag. Det gör mig så ledsen.

NEJ, AUTISM är ingen superkraft – åtminstone inte ur arbetsgivarens perspektiv. En undersökning från Attention 2022 visar att 38 procent av personer med NPF-diagnos arbetar heltid och 27 procent deltid. Resten är arbetslösa eller sjuk-skrivna. Var fjärde person uppger att de känt sig

mobbade eller trakasserade på jobbet på grund av sin diagnos, och drygt en tredjedel, 37 procent, har upplevt negativa attityder från arbetsgivare.

Vad beror det på? Varför har så många med NPF det så svårt i arbetslivet? En förklaring är okunskap, menar Freddot Carlsson Andersson, och berättar om ett tillfälle då en handläggare från Arbetsförmedlingen skulle förlänga lönebidraget.

– Jag satt och skulle skriva på några papper, när handläggaren böjer sig över mig mot de chefer som är närvarande – antagligen från HR – och säger: ”Tänk vad bra att sådana där får komma ut och prova på arbetsmarknaden.” Jag ville ställa mig upp och skrika.

HAN HAR TILL OCH MED upplevt att människor pratat bebisspråk med honom, berättar han.

– De har kanske aldrig träffat någon med autism och vill vara snälla.

Autismdiagnosen är fortfarande relativt ny i det offentliga samtalet, konstaterar han, och kulturella gestaltningar av den få. Däremot finns gott om myter: att personer på spektret är känslolokalla, besatta av märkliga intressen, kriminella – och framför allt: att de är män. Kvinnor med autism förbises ofta och diagnosticeras sent.

Freddot Carlsson Andersson är man, men i övrigt stämmer ingen av schablonerna på honom.

– Jag kan varken rabbla tågtidtabeller eller decimaler till pi.

Många blir förvånade när han berättar om sin autismdiagnos. Han får ofta höra att den inte märks, utan att riktigt förstå hur den skulle göra det. I hans fall innebär funktionsvariationen att han är punktlig, gärna skippar aw:n och behöver tydliga uppdragsbeskrivningar. Det är i stort sett allt.

– Ibland tror jag att kompetensen till och med kan vara en nackdel för personer som är högfungerande. Många arbetsgivare har svårt att förstå dubbelheten, och tänker kanske att något inte riktigt stämmer. Det känns säkrare att välja någon annan.

Freddot Carlsson Andersson var med i SKR:s projekt "Fler vägar in" som ska underlätta för arbetsgivare att anställa personer med funktionsvariation.

” Det här att ha kontoret i fickan och alltid vara nåbar gör att gruppen med NPF får det ännu svårare. ”

► **EN ANNAN FÖRKLARING** till svårigheterna för personer med NPF, menar han, är att arbetslivet är byggt för den neurotypiska majoriteten. Den fria och gränslösa arbetsmiljö som nu växer fram ställer stora sociala och kognitiva krav på medarbetarna.

– Det här att ha kontoret i fickan och alltid vara nåbar gör att gruppen med NPF får det ännu svårare. Jag tror att det kanske var lättare förut. Samma sak i skolan: Förut var det tydligare: Du ska läsa den här boken, sitta i det här klassrummet. Nu är allting problembaserat och självständigt.

Vad kan man då göra åt situationen? Freddot Carlsson Andersson har arbetat med just den frågan, bland annat i SKR:s projekt Fler vägar in, som syftar till att göra det lättare för arbetsgivare inom välfärden att anställa personer med funktionsvariation.

– Där mötte jag en intressant modell: ”UUA – universellt utformat arbetsliv”. Det vänder på alltihop: I stället för individuella anpassningar kanske vi skulle utforma arbetsmarknaden på ett sådant sätt att så många som möjligt kunde delta.

UUA DRIVS AV Akademikerförbundet SSR i samarbete med nio andra organisationer, däribland Funktionsrätt Sverige, Sveriges Företagshälsor och Vasakronan. Tanken är att ett mer inkluderande arbetsliv gynnar alla, inte bara personer med NPF.

– Ta till exempel öppna kontorslandskap. Du vet – inga dörrar, inga egna platser, en laptop i väskan och en ny sittplats varje dag. Vilka gillar det? Arkitekterna och de som har hand om budgeten, kanske, men nästan inga andra.

Förutom en förändrad arbetsmiljö skulle Freddot Carlsson Andersson också vilja se ökad kunskap om autism och större förståelse för dess komplexa uttryck. Han efterfrågar fler berättelser, och mer uppdaterade populärkulturella referenser än filmen Rain man.

I det avseendet har han själv onekligen dragit sitt strå till stacken. B-laget blev mycket uppmärksammat, diskuterades i medierna och sålde bra. Många läsare kände igen sig i skildringen av vad som beskrivits som en Kafkavandring och

hörde av sig till honom.

Nu är han aktuell med en roman, Attraktivt område, om en vanlig dag i två syskons liv. Behandlar också den autism?

– Inte på ytan.

Svaret är kryptiskt och kongenialt med boken. Kritikerna har hyllat den för allt det som antyds men inte sägs, det vill säga – den undertext som personer med autism ska ha svårt att tolka, enligt stereotypen.

Freddot Carlsson Andersson berättar att han själv har lättare för text än samtal.

– Journalisten och författaren Lina Liman uttrycker det så bra: ”Skriven svenska är mitt första språk, talad mitt andra.”

Han skriver ständigt. I vardagen, inför läkarbesök, inför intervjuer som denna. Inte som terapi – utan som ett sätt att vara i världen.

Anteckningsblocket ligger kvar på bordet mellan oss.

– Nu har jag knappt kollat på det under den här intervjun, som du märkt. Men det finns där. Det är genom text och skrivande jag förstår världen. ◀

Freddot Carlsson Andersson har lättare för text än samtal. Och skrivandet är ständigt närvarande.

Så har Malmö motverkat våld på LSS-boenden

Knivskärningar, stryppgrepp, sparkar, slag, spottloskor och hot. I några fall också mord. För femte året i rad ökar anmälningar om våld riktat mot LSS-personal. Men inte i Malmö. Hur kommer det sig?

TEXT TOMMY JOHANSSON ILLUSTRATION GETTY IMAGES

LSS-boenden och HVB-hem är de farligaste arbetsplatserna i Sverige”. Orden kommer från Olov Östensson, förbundsjurist på Kommunal, i en intervju med Kommunalarbetaren tidigare i år.

Man kan tycka att formuleringen är alarmistisk men det är den inte. Den lutar sig mot befintlig statistik från Arbetsmiljöverket. Av de arbetsplatser där flest anställda blivit mördade de senaste åren hamnar LSS- och HVB-hem högst upp. Mellan åren 2008-2022 har fem anställda dödats av en person relaterad till arbetet.

Även om 2023 och 2024 förskonats från dödsfall – senast var 2022 då en 19-årig kvinna knivhöggs till döds på ett boende i Enköping – så sticker fjolåret ut. Totalt inkom 556 anmälningar till Arbetsmiljöverket, så kallade 3.3a-anmälningar, om allvarliga hot och våldshändelser mot LSS-personal. Det är en 34-procentig ökning jämfört med 2023.

ATT ARBETSMILJÖN är utsatt är känt sedan länge. Däremot vet man inte med säkerhet vad

som gör våldsutsattheten så omfattande, eller varför antalet 3.3a-anmälningar ökar.

– Att det inte funkar nationellt beror på att man inte anpassar boendena efter behoven. I stället samlas personer från olika personkretsar på samma boende, menar Vladana Andersson, enhetschef på funktionsstödsförvaltningen inom Malmö stad.

– Man kan förstå att det blir så inom mindre kommuner eftersom de inte har tillräckligt många boenden. Men detta förekommer ju även i storstäderna, säger hon.

Malmö stad är något av en trendbrytare, särskilt vad gäller arbetet med personkrets 3. Enligt funktionsstödsförvaltningens årsanalyser har antalet våldsincider antingen minskat eller legat på oförändrade nivåer de senaste åren.

Det handlar inte bara om att kommunen anpassat sina boenden för respektive personkrets. Det är också ett resultat av ett större omställningsarbete som startade för cirka sju år sedan.

– Det började med att vi satsade på att få in utbildare i återhämtningsinriktat arbete, säger Vladana Andersson.

Återhämtningsinriktat arbete handlar kortfattat om att stödet utgår från brukarens egna önskemål, resurser och behov. Individen ska

Vladana Andersson
FOTO: NABIL ATRIS

” Det började med att vi satsade på att få in utbildare i återhämtningsinriktat arbete. ”

→ Så har Malmö vässat sitt LSS-arbete

- 1 Utbildningsinsatser:** Förutom återhämtningsbaserat arbetssätt erbjuds personalen utbildningar i missbruksproblematik, suicidprevention, lågaffektivt bemötande, säkerhet, med mera.
- 2 Stödpedagoger:** För att säkerställa att utbildningsinsatserna får effekt finns stödpedagoger på boendena som stöttar personalen.
- 3 Förarbete:** Varje brukares sociala historik går igenom; tidigare boenden, samtal med tidigare personal, sociala relationer, missbruksproblematik, med mera.
- 4 Språkkunskaper:** I princip varje personkrets 3-boende har mångspråkiga arbetsgrupper. Språkförbistringar kan leda till missförstånd, vilket i sin tur kan leda till våldshandlingar, förklarar Davor Ademovic.

- ges mandat att själv få vara med och bestämma över hjälpen som ges.

Utbildarna genomförde interna utbildningar med personalen och därefter hände.. faktiskt ingenting, förklarar Vladana Andersson. Faktum är att utbildningsinsatsen inte gav någon kännbar effekt alls på kommunens personkrets 3-boenden.

– Det vi gjorde då var att införa en ny roll; stödpedagog med utökat uppdrag. Rollen handlar i praktiken om att handleda kollegor i återhämtningsinriktat arbetssätt i det dagliga arbetet. De är spindeln i nätet. Det gjorde all skillnad, säger hon.

VÅLDSINCIDENTERNA MINSKADE och personalen kände sig tryggare. Efter det har arbetsmetoden utvecklats succesivt. Återhämtningsbaserat stöd är att skynda långsamt, förklarar Vladana Andersson, att metodiskt ringa in vad som funkar för en viss brukare.

– Det handlar om att ta små steg och vara på tå. Man måste försöka fånga de ögonblick då brukaren är mottaglig för stöd och motivation, så vi inte tvingar oss på, säger hon.

– Vi pratar också om att inte vårda sönder brukaren. Vi ska inte göra saker åt dem som de själva har förmågan att klara av.

Det kan handla om basala vardagssysslor, som att slänga sina sopor eller gå till mataffären. Om en brukare vägrar gå till sopstationen får man lirka och luska.

– Vi kan inte låta våra brukare leva i misär. Det gäller att hitta metoder. Man kan till exempel

” Säkerhetsrutiner och riskbedömningar blir helt naturligt en prioriterad fråga, och det har man tagit fasta på i Malmö. ”

föreslå att följa med till sopstationens dörr, och sedan vänta utanför. Vi brukar säga att man aldrig ska överge och aldrig ta över, säger Vladana Andersson.

Något som också tycks ha gynnat Malmö är hur LSS-verksamheten är organiserad. Inom Vladana Andersson förvaltning finns till exempel en hel avdelning – socialpsykiatriavdelningen – där allt om personkrets 3 finns samlat.

Ansvar för personkrets 3-boendena delas upp mellan förvaltningens enhetschefer. Vladana har själv ansvar för 15 boenden – en struktur som erbjuder ett visst fokus, även om det kan bli många bollar i luften.

I Malmö utgörs brukarna ofta av personer med någon form av psykosdiagnos, inte sällan schizofreni i kombination med missbruk.

– Ibland kan det vara personer som hör röster komma ifrån väggarna. De upplever att rösterna

jagar dem. En del gräver i väggarna, klär taket med folie eller klipper sönder elkablar i hela bostaden, eftersom de tror att de blir avlyssnade, säger Vladana Andersson.

– Samtidigt kan de vara oerhört påverkade av sina droger. De hamnar i slagsmål, är skyldiga folk pengar, eller har folk som är skyldiga dem pengar.

Säkerhetsrutiner och riskbedömningar blir helt naturligt en prioriterad fråga, och det har man tagit fasta på i Malmö.

– All personal ska bära larm, det finns inga undantag. Någon kan hävda att de inte behöver larm, eftersom de känner sig trygga ändå. Men det handlar inte bara om det. Det kan uppstå situationer där du behöver trycka på din larmknapp för att hjälpa en kollega i nöd, som inte kommer åt sin egen knapp, säger Vladana Andersson.

DAVOR ADEMOVIC, sektionschef inom funktionsstödsförvaltningen, trycker också på vikten av ett ständigt bibehållt säkerhetstänk. Det är en hel del att hålla reda på.

– Man ska som anställd inte vara ensam med en brukare, i de allra flesta situationer behöver man också hålla ett visst avstånd. Du måste hålla koll på var du befinner dig i ett rum, tänka på hur du står, hur rummet är möblerat, och var utgångar och dörrar finns, säger han.

Samtidigt är det minst lika viktigt att inte glömma bort att det är människor man arbetar med, understryker Davor Ademovic. Han återkommer till det återhämtningsinriktade arbetssättet och lyfter vikten av att se individen.

– Grunden i arbetssättet är gammalt hederligt socialt arbete. För att kunna uppfatta varningssignaler från en brukare så behöver man känna brukaren, och för att känna en brukare så behöver man spendera tid tillsammans. Det är då du bygger tillit, säger han.

– Det kräver också att man gör ett bra förarbete. Då kommer du se människan bakom den hotfulla brukaren.

Hur gör man ett bra förarbete?

– Man måste vända på varenda liten sten. Prata med personalen på alla boenden som brukaren tidigare har bott på, försöka fastställa mönster. Sedan skapa sig en egen uppfattning.

I grund och botten är brukare inom personkrets 3 inte så olika oss andra, menar Vladana Andersson. De tycker om att göra samma saker som alla andra; träna, ta en fika, gå på fotboll eller bio, träffa människor eller odla egna intressen.

– De är som du och jag eller vem som helst. De var friska innan den psykiska ohälsan eller missbruket, eller både och, kom in i deras liv. ◀

KOMMENTAR:

”Ser ut ungefär som vi förväntat oss”

Arbetsmiljöverket ska fram till slutet av 2025 göra 2 000 inspektioner av LSS-boenden. Resultatet hittills visar brister i det förebyggande arbetet.

TEXT TOMMY JOHANSSON

Det växande antalet 3:3a-anmälningar om hot- och våldshändelser har fått Arbetsmiljöverket att syna landets LSS-boenden. Under 2024 och 2025 kommer runt 50 inspektörer göra totalt 2 000 besök på 700-800 boenden runt om i Sverige. Eric Storbjörk, inspektör på Arbetsmiljöverket, projektleder arbetet.

Eric Storbjörk
FOTO: PRIVAT

Hur har arbetet gått så här långt?

– Vi ska inte förekomma resultaten men man kan väl säga att det vi hittills har sett är ungefär vad vi har förväntat oss.

– Det är ju ofta i det förebyggande arbetet det brister. I stället får personalen arbeta reaktivt när saker händer.

Vilka utmaningar nämner arbetsgivarna själva?

– Det är svårt att svara på, vi har inte sammanställt resultaten än. Men en utmaning är att det finns parallella lagstiftningar; LSS-lagen och arbetsmiljölagen (AML). Relationen mellan dessa kan vara svår att få ihop.

– Man kan till exempel vara bra på att hålla LSS-perspektivet, samtidigt som man förlorar fokus på AML.

Synen på säkerhetsrutiner är också återkommande.

– Finns det risker för hot och våld ska det också finnas säkerhetsrutiner som ska vara kända för alla och de ska följas. Där har vi fått kravställa en hel del. Inom professionen har själva boendestrukturen inom LSS lyfts som en bidragande orsak till ökningen. Man menar att olika personkretsar hamnar under samma tak, i stället för att boendena anpassas.

– Ja, det kan påverka vilka förutsättningar personalen har att arbeta systematiskt med grupperna.

– Samtidigt ska man understryka att det bara är en faktor. Det finns ju fler; lokalernas utformning, vilka funktionsnedsättningar brukarna har, personalens kompetens, bemanningen med mera. ◀

Äventyr

Ett steg 4 på Spinalis reportage är i gång. Rutten: Sandhamn till Svenska Högarna. Det är den tuffaste seglatsen som Spinalis erbjuder.

SKÄRGÅRD FÖR ALLA

Genom anpassade seglatser vill Stiftelsen Spinalis göra skärgården mer tillgänglig för personer med funktionsnedsättning. Vi följde med när tio deltagare tog sikte på Stockholms skärgårds yttersta utpost. FOTO ANDERS G WARNE TEXT TOMMY JOHANSSON

Olika upplevelser

Under sommaren har Spinalis genomfört fyra olika etapper. De är utformade efter svårighetsgrad och ambitionsnivå. Några är mer avslappnade, andra mer utmanande.

Passion

Claes Hultling har seglat i hela sitt liv och ägt flera båtar. Efter att han skadade sig 1984 sålde han sin dåvarande båt, en R8, och köpte istället en Folkbåt som är betydligt mindre. "Det sömnigaste man kan tänka sig", säger han. Båten handikappanpassades och Claes såg till att allt som krävdes för att överleva ombord en vecka fanns på plats. "Sedan seglade jag med den år ut och år in". Han fortsatte också att kappsegla efter olyckan.

Erfarenhet

En förutsättning för att kunna ta sig långt ut i skärgården är erfarna ledare. Med på den här resan fanns tolv ledare med seglingsvana och medicinsk kunskap.

”Storheten består i att få dela med sig”

Det är tredje året i rad som Stiftelsen Spinalis arrangerar segling i grupp, eller eskadersegling som det heter för de invidga. Projektet heter LOVA – segla högre, ett äventyr som syftar till att öppna upp ytterskärgården för personer som lever med en ryggmärgsskada.

– Nu senast var vi fem segelbåtar totalt och en motorbåt utrustad med varmvattenberedare, toalett och dusch, säger Claes Hultling, grundare av Spinalis.

Han är läkare och professor i medicinsk vetenskap och har vikt både yrkeskarriär och privatliv till att förbättra möjligheterna för personer med ryggmärgsskada. Med LOVA vill han visa upp skärgården så som han själv upplevde den som barn med sina föräldrar.

– Jag är uppväxt med seglandet som ett äventyr. Vi seglade till Finland, runt Sveriges kuster, genom Göta kanal, till Norge. Och så bodde vi ombord, säger han, och fortsätter:

– Jag tänkte för tre år sedan att det vore väl själva fan om jag inte skulle få med mig mina olycksbröder och olyckssystrar ut i ytterskärgården. Därför startade jag det här projektet.

Claes Hultling lever själv med en ryggmärgsskada sedan mitten av 80-talet, då han dök på en sten och blev förlamad från bröstet och ned. Det har inte hindrat

honom från att fortsätta segla. Genom en lösningsorienterad inställning och specialanpassade båtar har han hållit passionen vid liv. År 2000 representerade han till exempel Sverige i segling i Paralympics i Sydney.

LOVA – segla högre är uppdelat i olika etapper. Från lite mindre utmanande seglatser till mer krävande. Den etapp som Socionomen följer med på är den mest utmanande, kallad ”Extreme”. Upplägget är fyra dagars segling, tre övernattningar, med målet inställt på de yttersta skären. Den här gången satte gruppen kurs mot Stockholms skärgårds yttersta utpost i öster: Svenska Högarna.

– Det är inte så många som tar sig till Svenska Högarna, just eftersom det ligger så långt ut. Ska man ta sig dit ut med tio personer i rullstol, då krävs det verkligen att man har ledare med koll, säger Claes Hultling.

Totalt har man tolv ledare med sig. Det är dels vänner till Claes med lång seglingserfarenhet, och som ställer upp gratis, dels läkarstudenter med god seglingsvana.

Vilken är den största behållningen för er som arrangörer?

– Vi vet ju vilket mervärde det ger att få uppleva det här. Storheten består i att få dela med sig och få fler personer att nosa på ytterskärgården.

Tufft

"För en del deltagare kan det vara en stor utmaning", säger Claes. Det har hänt tidigare år att deltagare fått avbryta. På bild från vänster: Ulf Nilsson, Anton Wahrby och Nora Sandholt som klarade etappen galant.

Flera krafter

LOVA - segla högre är ett samarbete mellan Stiftelsen Spinalis, Skota Hem, Stockholms Parasegelsällskap och Handicat.

Unik natur

Kvällssol, karga klippor, flera timmars segling i ryggen. Då sitter det fint med mat. Här avnjuter deltagare och ledare en middag tillsammans på Svenska Högarna. En plats få personer får möjlighet att uppleva.

Idylliskt

Förutom Svenska Högarna gjordes också ett stopp på Rödlöga (dock inte i bild) som är en liten utskärgårdsby utan elektricitet. "Det finns en fantastisk handelsbod som drivs med dieselaggregat", säger Claes Hultling.

Mersmak

Ettapp 4 blev en uppskattad resa bland deltagarna. 7 av 10 har redan skrivit upp sig för ett nytt äventyr nästa år.

ANDERS FORSLUND, professor emeritus vid Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU).

FOTO: IFAU

SÅ GICK DET MED JOBBen EFTER COVID

Mismatchen på arbetsmarknaden ökade inte efter covidpandemin. Men det finns en hel del att lära från våra nordiska grannländer visar en ny studie från IFAU. TEXT VIKTORIA MYRÉN

I en ny studie har arbetsmarknadsforskaren Anders Forslund jämfört de nordiska länderna gällande långtidsarbetslöshet, arbetsmarknadsinsatser och kompetensglapp efter pandemin och fram till 2023 (se faktaruta). Siffror visar att arbetslösheten i Sverige ligger på en relativt hög nivå samtidigt som det även finns gott om lediga jobb.

– Men jag ser också att i samtliga nordiska länder så steg sysselsättningsgraden och hamnade på förpandeminivåer ganska snabbt. Det är en indikation på att arbetsgivarna inte har haft så svårt att hitta folk till sina lediga platser, säger professor emeritus Anders Forslund och tillägger:

– Min slutsats är att inget tyder på en försämrad matchning för något av de nordiska länderna, inklusive Sverige. Det förvånade mig, måste jag erkänna, säger Anders Forslund.

Förväningen hänger ihop med det matchningsproblem som bevisligen existerar, men också med det faktum att Sverige har en större andel långtidsarbetslösa än övriga länder.

– Vi vet att det går långsammare att få jobb om man varit arbetslös länge än om man varit arbetslös kort tid. Men det ser jag inte här, säger Anders Forslund.

Anders Forslund påpekar att en ganska

stor del av de som är arbetslösa har kommit till Sverige som flyktingar, eller anhöriga till flyktingar. Sverige tog emot många flyktingar i början av 2010-talet, men det tog i princip slut 2016.

– Nu har de som kom under första halvan av 2010-talet hunnit vara så pass länge i Sverige att de faktiskt får jobb.

Statistiken över arbetslöshet visar också att sysselsättningen bland utrikesfödda växer betydligt snabbare än sysselsättningen bland svenskfödda.

I STUDIEN GÖR Anders Forslund även en genomgång av de fyra ländernas olika arbetsmarknadspolitiska insatser, med tesen att det kan påverka arbetsmarknadens möjlighet att fungera bättre. Här såg han att ländernas insatser skiljde sig åt.

– I Danmark har man i princip lagt ut arbets-

” Nu har de som kom under första halvan av 2010-talet fått jobb.”

- ▶ marknadspolitiken på kommunerna. Staten styr, men det är kommunerna som utför. Och kommunerna utför arbetet oavsett om de arbetslösa har någon form av ekonomiskt bistånd eller a-kassa. Kommunerna har ansvar för båda grupperna, säger Anders Forslund.

I NORGE HAR man gjort tvärtom. De har en central styrning genom de statliga NAV-kontoren där kommunerna är skyldiga att utföra tjänster i samarbete med de statliga instanserna.

– I Sverige och Finland befinner vi oss någons mitt emellan de här förhållningssätten, säger Anders Forslund.

Ansvarsfördelningen för vissa grupper av arbetslösa är väldigt oklar, såväl i Sverige som i Finland. Framför allt handlar det om arbetslösa med ekonomiskt bistånd.

– Det är en ganska besvärlig situation vi har i Sverige, att det är oklart vem som har huvudansvaret för en grupp arbetslösa som står långt ifrån arbetsmarknaden, konstaterar han.

Kommunerna brukar enligt Anders Forslund hävda att de här personerna riskerar att falla mellan stolarna.

– Jag tycker att det vore intressant att studera

” I Sverige är det oklart vem som har huvudansvaret för dem som står långt från arbetsmarknaden. ”

hur det danska systemet fungerar i lite mer detalj. Personligen anser jag att det har en del intressanta inslag.

DE ARBETSMARKNADSINSATSER som enligt forskningen fungerar för personer som står långt ifrån arbetsmarknaden är subventionerade jobb, hög handläggartäthet och utbildning för de som har en ”felaktig” kompetens.

– Där kan man se att Sverige skiljer ut sig. Vi har väldigt mycket subventionerade anställningar i jämförelse med de andra länderna. Men vi har också extremt lite arbetsmarknadsutbildning jämfört med de andra länderna.

Här tror Anders Forslund att man på ett effektivare sätt kan hjälpa personer som står långt ifrån arbetsmarknaden genom att erbjuda fler personer kortare yrkesutbildningar inom ramen för arbetsmarknadsutbildningen.

FÖR SOCIONOMER tror han att det finns mycket att lära av studier som är gjorda i just Danmark. Där har forskare på ett systematiskt sätt försökt ta reda på vilka insatser som fungerar för personer som står mycket långt ifrån arbetsmarknaden för vilka ett arbete kanske inte är det mest aktuella. Danska forskare har utvecklat mått på om insatser för personerna närmare arbetsmarknaden än vad de var innan, och kommit fram till vissa tumregler:

– Exempelvis att man inte ska byta handläggare utan ha samma i så stor utsträckning som möjligt. Man ska helst köra flera parallella insatser istället för en efter en, och en av insatserna ska alltid vara riktad mot arbetsmarknaden så att det alltid finns ett arbetsmarknadsfokus även om man samtidigt behöver köra rehab och annat, säger Anders Forslund. ◀

Forskningen i korthet ←

- Studien undersöker hur pandemin har påverkat arbetsmarknadens funktionssätt i de nordiska länderna. Rapporten beskriver och jämför utvecklingen efter covid-19 med fokus på matchningsproblem och jämför hur arbetsmarknadspolitiken är utformad.
- Det finns inte några tydliga tecken på ökade matchningsproblem i Danmark, Finland eller Norge. Sverige visar vissa tecken på ökad mismatch efter pandemin, men en djupare analys av resultaten tyder på att det inte stämmer.
- Långtidsarbetslösheten har minskat i de flesta nordiska länder, men ligger fortfarande på hög nivå i Sverige och Finland. För Sverige hänger detta samman med en större andel arbetslösa med svag ställning på arbetsmarknaden, bland annat många med utländsk bakgrund.

Hög stress bland informella vårdgivare

Många äldre vårdar en anhörig – och ännu fler kommer att göra det i framtiden. Risken är att det sker på bekostnad av den egna hälsan, visar Mariam Kirvalidzes forskning.

TEXT KARIN PERSSON

Du har undersökt hur äldre påverkas av att ta hand om närstående. Varför är det ett viktigt forskningsområde?

– Studien är en del av ett större doktorandprojekt om äldre, informella vårdgivare. Vi intresserar oss för det för att det är så vanligt i Sverige, men också i övriga världen, eftersom befolkningen åldras, eftersom människor lever längre och de formella vårdgivarna inte helt kan möta den ökade efterfrågan. Fler och fler kommer i framtiden att ge sina anhöriga vård hemma.

Vad fick ni reda på?

– Vi gjorde en enkätundersökning med 31 000 personer över 65 år i Sverige och det visade sig att ungefär 15 procent av dessa regelbundet och oavlönat ger omsorg till en närstående. Det är fler kvinnor än män som är informella vårdgivare. Många tar hand om sin partner, men det är också många som tar hand om sina gamla föräldrar. Det är intressant för så såg det inte ut för 40 år sedan, då medellivslängden var lägre.

Hur påverkades deltagarna av den här typen av informellt

vårdgivande?

– För många är det både fysiskt och psykiskt påfrestande och orsakar mycket stress. Ju mer intensiv omsorg det handlar om, desto större konsekvenser får det för den egna hälsan. De som hjälper till med mer personliga uppgifter som badning och matande, liksom de som vårdar personer med demens, mår sämst. Vårdandet kan också få ekonomiska konsekvenser, eftersom man kanske behöver gå ner i tid på jobbet eller pensionera sig tidigare än man tänkt.

Vad kan det mer få för konsekvenser?

– Dels kan informellt vårdgivande orsaka ett tillstånd av kronisk stress där en person måste jonglera för många ansvarsområden. Dels kan det leda till att man försummar sig själv: Man går inte på sina läkarbesök, slarvar kanske med egna mediciner och har inte tid att träffa sina vänner vilket kan leda till ensamhet.

Vilket stöd finns att tillgå?

– Vi såg att en stor andel inte får sina behov av stöd tillfredsställda. Här behöver staten ingripa. I Sverige finns det, genom socialtjänstlagen, en bra grund för att de informella vårdgivarna ska kunna få det stöd de behöver. Problemet är att vissa kommuner erbjuder mycket service medan det i andra inte finns mycket alls. Det saknas också kunskap om vilka insatser som fungerar bäst.

Vilket stöd önskar de informella vårdgivarna själva?

– Från forskning vet vi att många önskar avlastning, att någon kommer till ens hem och tar hand om personen med behov så att man

får några timmar för att ta hand om sig själv. Många önskar också kunna gå till ett dagcenter eller att få delta i gruppterapi där man kan träffas, utbyta erfarenheter och hjälpa varandra. Ekonomisk hjälp kan också behövas.

Kommer det informella vårdandet med något positivt för den som utför det?

– Ja! De flesta svarar att de känner tillfredsställelse av att ta hand om sina närstående. Men vi ser att det är de som vårdar med låg intensitet som känner mer tillfredsställelse. Där vill vi behålla de flesta. De ska få uppleva det bra som kommer med att ge vård, men måste samtidigt ha tid att ta hand om sig själva. ◀

FOTO: PRIVAT

Läs mer aktuell forskning på [socio.nomen.se!](#)

→ Mariam Kirvalidze

GÖR: Doktorand vid Aging research center på Karolinska institutet

AKTUELL MED: En av huvudförfattarna till artikeln *The intensity of informal caregiving and its implications for older caregivers: a national survey in Sweden.*

FORSKNING I KORTHET

TEXT ANNIKA SJÖBERG FOTO UMEÅ UNIVERSITET / GETTY IMAGES

Barn till ensamstående har högre risk att placeras

BARN OCH UNGA. Socialsekreterares beslut om insatser när barn rapporterar våldsutsatthet från en förälder påverkas inte i relation till barn- eller familjeegenskaper och dokumenterade riskfaktorer. Däremot påverkar vissa bakgrundsfaktorer socialsekreterares bedömningar och beslut mer än andra, till exempel att barnet bor med en ensamstående förälder. Barn som bedöms ha en ackumulerad risk och barn som bedöms leva i familjer med ekonomisk stress placeras också oftare än andra utanför hemmet.

Våldets allvarlighetsgrad och barnets ålder är de faktorer som statistiskt signifikant påverkar oddsen för beslut om insatstypen placering utanför hemmet. Det visar en licentiat-

avhandling av Maria Svensson.

Hon har undersökt vilka faktorer som påverkar socialsekreterares riskbedömning, behovsbedömning och beslut om insatser till barn som rapporterat utsatthet för fysiskt våld från en förälder och vilka faktorer som bidrar till beslut om placering utanför hemmet. Data är hämtad från 358 slumpvis utvalda utredningar från sju olika socialkontor i fem svenska kommuner.

Referens: Grönte Maria (2025), (O) jämlik social barnvård? Om skillnader i socialtjänstens bedömningar av risk, behov och beslut om insats till barn som utsatts för fysiskt våld av förälder, Göteborgs universitet.

Skilsmässorna ökar bland äldre låginkomsttagare

RELATIONER. De ekonomiska förutsättningarna är viktiga när det kommer till skilsmässor. En ny studie från Stockholms universitet visar att det blivit allt vanligare att äldre med lägre inkomst väljer att separera, medan äldre med högre inkomst oftare fortsätter att leva ihop. Tidigare var sambanden de omvända: äldre med högre inkomst skilde sig i större utsträckning än de med lägre inkomst. Det gällde särskilt bland kvinnor: ju högre inkomst de hade, desto större var risken för skilsmässa.

Studien undersöker personer födda från 1930 till 1956 och i de yngsta års-kullarna är sambandet tydligt: ju högre inkomst desto stabilare äktenskap. Forskarna bakom studien menar att det är viktigt att förstå hur utvecklingen påverkar äldres möjlighet till en bra levnadsstandard och sociala situation.

Referens: Economic situation and late-life divorce: a "his" and "hers" perspective, Kridahl Linda et. al. Journal of Marriage and Family, 2025.

Välkommen till Vejbyhem Skyddat boende

Vi skapar förutsättningar för människor i utsatta livssituationer att hitta trygghet, riktning och frihet att forma sina liv.

Vårt arbete gör skillnad – varje dag.

Vi erbjuder

Skyddat boende för kvinnor, män och familjer. Här bor klienten kollektivt eller enskilt med insatser.

Vårt ansvar – hela vägen

Komplexa fall (våld, hot, missbruk)
Jour, akut- och planerad hämtning
Riskbedömning och säkerhetsplanering
FREDA, SARA & Patriark
Psykologkontakt och barnperspektiv
Lyckad utslussning till eget boende

VEJBYHEM
Vård & Boende

Vi samarbetar med ett stort antal kommuner i Sverige, kontakta oss för förfrågan

010-70 60 350

vejbyhem.se

FREDRIKSDAL

Ett utrednings- och behandlingshem för familjer med barn i åldrarna 0-13 år och blivande föräldrar

Tel. 0380 - 261 10
www.utredningshem.se

 Debatt

”Socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd är mer än bara administratörer. De utgör ofta det sista fungerande skydds-nätet när inget annat funkar.”

Daniella Ling,
socialsekreterare i
Jönköpings kommun
FOTO: PRIVAT

EKONOMISKT BISTÅND ÄR SOCIALTJÄNSTENS GLÖMDA RYGGGRAD

I nom svensk socialtjänst talar vi ofta om det yttersta ansvaret – kommunens skyldighet att säkerställa människors rätt till ett skäligt liv. Men vi behöver också tala om det allra yttersta i praktiken: ekonomiskt bistånd. För medan andra delar av socialtjänstens arbete erkänns, debatteras och prioriteras så lever försörjningsstödet i marginalen – organisatoriskt, resursmässigt och diskursivt.

I många kommuner är det tydligt hur uppdragen rangordnas. Barn och unga, missbruksfrågor, våld i nära relationer, äldreomsorg, funktionsstöd – alla viktiga områden. Självklart. Men ekonomiskt bistånd? Det placeras längst ner. Ändå är det ofta vi som får fånga upp alla andra systemfel. Det är vi som möter klienterna efter att Försäkringskassan nekat ersättning, efter att Arbetsförmedlingen tappat kontakten, efter att vården inte hunnit med.

VI HANTERAR inte bara pengar – vi samverkar. Med sjukvården, psykiatrin, boendestödet, kollektivtrafiken, skolorna och statliga myndigheter. Vi utgör ofta det sista fungerande skydds-nätet. Trots det är vår yrkesroll hårt stigmatiserad, både i samhället och inom professionen. Vi ses som administratörer – inte som socionomer. Det är ett misstag.

Det finns ett narrativ om att ekonomiskt bistånd går till personer som ”inte vill arbeta”. Det är inte bara missvisande – det är farligt. Många av våra klienter har svåra psykosociala problem, psykisk ohälsa, bristande insikt om sin situation, saknar SGI, och

har i praktiken inga rättigheter kvar i det statliga systemet. När de inte orkar gå till vården för att få diagnoser och bedömningar står vi kvar. Vi hjälper dem att överleva – ibland bokstavigt talat.

MEN DET FINNS också andra fallgropar. I vår iver att hjälpa riskerar vi att curla våra klienter. Vi tar över för mycket, ställer för få krav, inte sällan av rädsla för konflikt. Här krävs självrannsakan. Ställer vi krav utifrån klientens bästa – eller för att underlätta vårt eget arbete? Vi måste våga prata om skillnaden mellan individanpassning och kravlöshet. Det är genom tydliga och individuellt anpassade krav som vi främjar förändring. Det är först när vi kräver handling – praktik, arbetsansökningar, kontakt med vården – som insikt kan börja växa fram. Att bevilja ekonomiskt bistånd utan motprestation, när kapacitet finns, är att beröva människor möjligheten till utveckling. Ett ofta förbisett dilemma i socialt arbete är bristen på samverkan med ekonomiskt bistånd.

MISSBRUKSHANDLÄGGARE kan neka insatser för att ”motivation saknas”, samtidigt som vi på biståndssidan försöker skapa just motivation – utan verktygen. Det behövs en starkare struktur för tvärprofessionellt arbete, där försörjningsstödet inte exkluderas. Vi gör också ett förebyggande arbete – om än osynligt. När vi stöttar en förälder till praktik eller arbete visar vi barn att vuxna kan försörja sig. Barn som växer upp med föräldrar som aldrig arbetar riskerar att internalisera en norm om passivitet. Socialtjänsten får

inte blunda för detta. Vi behöver agera innan barnutredarna kallas in. Ska vi lyckas krävs bättre förutsättningar. Fler socialsekreterare, rimligare ärendeantal och mandat att verkligen samarbeta. Det handlar inte om att ställa hårdare krav – det handlar om att ställa rätt krav, i rätt tid, med rätt stöd. Ekonomiskt bistånd är inte bara pengar. Det är en del av socialt arbete – på riktigt. Det är dags att ge oss den plats vi förtjänar. ◀

”Det finns ett narrativ om att ekonomiskt bistånd går till personer som ”inte vill arbeta”. Det är inte bara missvisande – det är farligt.”

➔ VAD TYCKER DU? VILL DU SKRIVA REPLIK?

Debattera vidare på vår facebook sida eller på LinkedIn. Vill du skriva en replik så skicka den till redaktionen@socionomen.se.

ANNONS

Söker du LSS-placering?

Vi har lediga platser och finns på flera platser i landet. Mo Gård har över 75 års samlad erfarenhet och specialiserad kompetens kring kommunikation, kombinerade funktionsnedsättningar och utmanande uttryckssätt. Vi är ett stiftelseägt idéburet kunskapsföretag som erbjuder individanpassade helhetslösningar inom boende, daglig verksamhet och anpassad gymnasieskola till personer med intellektuell funktionsnedsättning och/eller autism.

Välkommen att besöka **Lediga platser** på vår hemsida och ta kontakt med våra kunniga placeringsansvariga:

✉ placeringsansvarig@mogard.se ☎ 010-471 6700

mogard.se

MO GÅRD

Sett, läst, hört

En personlig resa för läsaren

FACKLITTERATUR

Det existentiella grundvillkoret

Poul Perris

Natur & Kultur

För många är psykoterapeuten Poul Perris nog ett bekant ansikte.

Förutom sin roll som rektor för Svenska institutet för kognitiv psykoterapi har han synts

i ett flertal program på SVT. En del minns honom kanske från "Nyfiken på partiledaren" där han förde personliga och existentiella samtal med politiker som Stefan Löfven, Jonas Sjöstedt och Jimmie Åkesson.

Man skulle kunna säga att Perris i sin nya bok *Det existentiella grundvillkoret* knyter an till det som nämnda SVT-pro-

gram syftade till att åstadkomma. Vad är det som får oss att stiga upp på morgonen? Vad ger vilja, motivation och kraft?

Det är alltså de stora frågorna som behandlas – syftet med allt och vår roll i det större sammanhanget. Finns det ens en roll förresten?

Vid första anblick kan man få intrycket av att det här är en oerhört personlig bok, livet enligt Poul Perris. Det är det också i allra högsta grad men ambitionen är också att boken ska frammana egna tankar och bli en personlig resa även för läsaren. Genom sin egen livsfilosofi, eller livssonat som han själv skriver, vill han slå an en ton hos läsaren som ska få denne att själv se inåt.

Det existentiella grundvillkoret är en speciell läsoplevelse. Den följer inte en tydlig mall utan är tvärtom medvetet ostrukturerad. Här varvas filosofiska tankar i essä-form med dikter och illustrationer, och med ett tempo och tonläge som hela tiden skiftar. Det är inte helt olikt... livet.

Tommy Johansson

FACKLITTERATUR

Egenomsorg i socialt arbete

Mia Börjesson

Gothia kompetens

För bara några år sedan visade Försäkringskassans statistik att antalet sjukskrivna i Sverige nått rekordhög nivåer. Särskilt vanligt var sjukskrivningarna bland socialse-

kreterare, biståndsbedömare, diakoner och behandlingsassistenter.

Detta vill socionomen Mia Börjesson råda bot på med sin bok *Egenomsorg i socialt arbete*. Kortfattat handlar boken om vikten av att slå vakt om sitt eget välbefinnande för att på ett hållbart sätt kunna hjälpa andra. Börjesson använder begrepp som psykologiskt immunförsvar och psykosocialt medicinskåp. Det handlar inte om att bli kvitt påfrestningar och stress, utan om att hitta förhållningssätt och strategier som lindrar dess effekter.

Börjessons bok är att betrakta som ett verktyg för att "hålla" ett helt yrkesliv utan att gå sönder på vägen.

Tommy Johansson

TEATER: PARMIDDAG HOS FAMILJEN FRANCK

I en nyskriven pjäs av Maria Blom bjuds det på parmiddag i en sekelskiftesvilla i Falun. Men det blir inte vilken parmiddag som helst. I en humoristisk och skarp skildring av vänskap, drömmar och med oväntade vändningar påminns åskådaren om det mänskliga i att ständigt balansera mellan vem man vill vara och vem man egentligen är. Besök riksteatern.se för att se turnéplanen.

FOTO:RIKSTEATERN

ANNONS

Skyddade boenden & stödboenden

Vi erbjuder placering i skyddade boenden
och stödboenden för familjer och
ungdomar från 18 år.

För placeringsförfrågningar,
ring oss på 070 108 15 15.

Hos oss får du alltid en trygg placering!

Hemstaden

Trygghet & omtanke för hela familjen

ANNONS

JUNO®

Trygga beslut i komplexa ärenden

Som handläggare, socialsekreterare eller socionom möter du dagligen svåra avvägningar. Har du rätt stöd för att fatta rättssäkra beslut i linje med gällande lagstiftning?

Med JUNO får du tillgång till över 2 miljoner domar och 1000 lagkommentarer – så att du kan känna dig säker i ditt beslutsfattande.

Testa tjänsten gratis i 14 dagar:
nj.se/juno/kommun

Filmtips för mörkare tider!

Text: Fredrik Söderlund

1 Överlevarna

En av sommarens bästa krimserier var denna pärla från Australien. Mycket tack vare att den behandlar både sorg, skuld och smärta. Den lilla orten Evelyn Bay drabbades av en katastrof för 15 år sedan när tre ungdomar gick bort i en båtolucky. Kieran och hans fru återvänder till sin födelseort för en minnesceremoni. När ännu en ung kvinna plötsligt dör, nystas hemligheter upp och familjetrauman flyter upp till ytan. Den mörka succéromanen av Jane Harper har förvandlats till en historia om att helas, hantera svåra förluster och svek som ersätter orubblig lojalitet. Men det är också en historia om hur en kollektiv tragedi både förenar och alierar.

(Visas på Netflix)

2 På vilket språk drömmar du?

Denna unika dokumentär tog fem år att sammanställa och fick en välförtjänt Oscar i början av mars. 2019 började människor tvångsflyttas och drivas bort från området Masafer Yatta i Palestina. Aktivisten Basel Adra skildrar hela förloppet på ett närgånget och förtvivlat sätt. Hans begynnande vänskap med den israeliska journalisten Yuval är både vacker och komplex. De kämpar sida vid sida mot en till synes hopplös konflikt som fortsätter att eskalera. "No other land" är ett lika nödvändigt debattinlägg som våghalsigt statement. Ett kompromisslöst porträtt för en hel värld att se.

(Finns på SVT Play, distributör: Doc Lounge)

3 Från din älskade Hilde

Andreas Dresens socialrealistiska skildringar tar ofta upp människans utsatthet i både samhälleliga och institutionella situationer. Senaste filmen bygger på den sanna historien om Hilde Coppi, en ung kvinna som var aktiv i den tyska motståndgruppen Röda orkestern under andra världskriget. När hon fångas av nazisterna är hon gravid och tvingas föda i fångelset. En trippel kamp sätts i rullning; hennes kärlek Hans är också politisk fånge, hon ska bli mor i en fientlig miljö och dessutom hitta styrka att överleva som en liten individ i en större struktur. Liv Lisa Fries är fantastisk som Hilde i en film där både etik, civillurage, empati och humanistisk värdighet under extrema förhållanden synas.

(Premiär den 19 september, Distributör: Njutafilms)

”Sexualitet är en självklar del av det sociala arbetet”

I början av 2000-talet arbetade jag som socialsekreterare. Samtidigt började jag studera sexologi. Forsiktigt frågade jag min chef om det fanns möjlighet att göra detta på arbetstid eller få hjälp med kurslitteraturen. Svaret var kort och tydligt: ”Inom socialtjänsten jobbar vi inte med sexualitet.”

Svaret stannade hos mig. Inte för att det var hårt, utan för att det så precis visade en blind fläck i det sociala arbetet. Sexualitet sågs som något privat, skilt från sociala problem.

Frågor runt sexualitet och intimitet har länge haft nära kopplingar till socialt arbete – särskilt i frågor som rör våld, beroende och utanförskap. Ändå känner sig många socionomer otillräckligt rustade att hantera detta i mötet med klienter. Många vittnar om osäkerhet eller förlägenhet när sexualitet aktualiseras i samtal. Risken blir att samtalet begränsas redan i inledningsskedet, vilket kan skapa barriärer i den professionella relationen. När sexualitet osynliggörs kan det signalera att ämnet är skambelagt eller irrelevant – trots att det ofta är av central betydelse för klientens livssituation. När vi tiger lämnar vi våra klienter i tystnaden.

SEXUELL HÄLSA handlar inte bara om att slippa dåliga erfarenheter. Det handlar om att erbjuda rum för samtal om sexua-

FOTO: JULIE YOLDAŠ

Suzann Larsdotter

socionom, sexolog och leg. hälso och sjukvårdskurator

litet, relationer, njutning, fakta om kroppen, respekt för den egna och andras integritet. Att möjliggöra för människor att leva sitt liv som lesbisk, trans, asexuell, kinky, polyamorös eller något helt annat – utan att bli ifrågasatt. Att inte reduceras till sin diagnos, sitt beroende eller sin sociala utsatthet. Människor bär på skam, längtan och sårbarhet – men får för sällan stöd att utforska sin sexualitet som en källa till mening, inte bara som en risk.

SOCIALARBETARE begränsas också av strukturella faktorer såsom brist på tid, resurser och organisatoriskt stöd. Det saknas utrymme i ärendehanteringens att stanna upp vid klientens sexualitet, trots

att det i många fall kan vara avgörande för en helhetssyn på individens livsvillkor.

När min son, Robin Björkas, nyligen publicerade sin licentiatuppsats i socialt arbete kändes cirkeln nästan sluten för mig. Drygt 20 år efter att jag själv fick höra att socialtjänsten inte jobbar med sexualitet har han studerat hur socialtjänsten hanterar sexuell hälsa hos unga med missbruksproblematik. Huvudfynden är talande:

- Sexualitet ses inte som ett eget kunskapsområde, utan försvinner in i andra problemkategorier som våld, beroende eller kriminalitet.
- Ett snävt, heteronormativt perspektiv dominerar: flickor betraktas som offer, pojkar som risker. hbtq-ungdomar osynliggörs.

- Arbetet med sexuell hälsa vilar ofta på enskilda eldsjälars snarare än på organisatorisk kunskap eller struktur.

Sexualitet hör hemma i socialtjänsten. Det finns i varje möte med en klient vars gränser aldrig respekterats, eller som bär skam och tystnad där det borde finnas rättigheter och respekt. Samtalet behövs med våra klienter, med våra kollegor, med våra chefer. Med mod och nyfikenhet, inte bara med försiktighet.

Sexualitet måste vara en självklar del av det sociala arbetet. Inte för att alla klienter måste tala om den. Men för att alla ska veta att de kan. Och för att vi ska veta hur vi tar emot dem när de gör det. ◀

→ FLER KRÖNIKOR: HITTAR DU PÅ SOCIONOMEN.SE

”Pojkarna i riskzonen behöver empati, alternativ och förståelse”
ATILLA YOLDAŠ

”Våldsamma män har inte problem med sin ilska”
ANGELICA OGLÄND

”En människa är alltid mer än det du ser”
JONAS RYDBERG,

NÄSTA NUMMER

LAGLIGT ELLER EJ?

Flera länder har valt att avkriminalisera narkotika för eget bruk. Hur har det gått? Följ med Socionomen till Portugal, som var först i Europa att införa mer liberala lagar.

I din brevlåda den

23 oktober

nytida

Vi gör världen lite bättre, en människa i taget

Nytida ger stöd till barn, unga, vuxna och familjer inom både funktionsnedsättning och psykosocial problematik. Vi finns här för dig, med över 460 verksamheter runt om i landet.

Läs mer om oss på nytida.se